

Δελτίο για την Τουρκική Οικονομία

Πάνος Καζάκος - Κρίση με παρελθόν,
Τα τουρκικά διλήμματα χωρίς παρωπίδες (Σελ. 22)

Işık Gürleyen and Ahmet Toprak - *Political and
Economic Situation in Turkey* (Σελ. 23)

Χρήστος Τριαντόπουλος - Οι οικονομικές επιπτώσεις
των τουρκικών εκλογών: *One way or another?* (Σελ. 24)

Mustafa Akyol - *Why nationalism works and how
capitalism might help* (Σελ. 28)

Αθανάσιος Κοτσιαρός - Το στρατιωτικό κατεστημένο ως
οικονομική υπερδύναμη στην Τουρκία (Σελ. 29)

**ΙΟΥΛΙΟΣ
2007**

τεύχος 05

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ**

Τεύχος 05 - Ιούλιος 2007

Περιεχόμενα:

1. Η Τουρκική Οικονομία εν συντομία.....	3
2. Η Διεθνής Συγκυρία.....	4
3. Η Τουρκική Οικονομία.....	6
3.1 Παραγωγή.....	6
3.2 Εμπόριο.....	8
3.3 Απασχόληση.....	12
3.4 Δημόσια Οικονομικά.....	13
3.5 Νομισματική Πολιτική.....	15
3.6 Αγορά Χρήματος.....	17
3.7 Τραπεζικός Τομέας.....	19
4. Κρίση με παρελθόν - Τα τουρκικά διλήμματα χωρίς παρωπίδες (Καζάκος Πάνος).....	22
5. Political and Economic Situation in Turkey (Işık Gürleyen and Ahmet Toprak).....	23
6. Οι οικονομικές επιπτώσεις των τουρκικών εκλογών: <i>One way or another?</i> (Τριαντόπουλος Χρήστος).....	24
7. Why nationalism works - and how capitalism might help (Mustafa Akyol).....	28
8. Το στρατιωτικό κατεστημένο ως οικονομική υπερδύναμη στην Τουρκία (Αθανάσιος Κοτσιαρός).....	29
9. Sex and Power in Turkey. Feminism, Islam and the Maturing of the Turkish Democracy (European Stability Initiative).....	33
10. Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών.....	34

Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής:

<http://eep.pspa.uoa.gr>

Επιστημονικός Υπεύθυνος Δελτίου: Καθηγητής Πάνος Καζάκος

Συντακτική ομάδα: Τριαντόπουλος Χρήστος (Υπεύθυνος σύνταξης)

Διαμαντικός Κωνσταντίνος

Ρητινιώτης Κωνσταντίνος

Τσαπακίδης Χρήστος

Επιμέλεια κειμένων: Μιχαλάκη Σοφία

- chtriant@pspa.uoa.gr

- kdiamantikos@gmail.gr

- critiniot@pspa.uoa.gr

- chr_tsap@otenet.gr

- sofMichal@yahoo.gr

1. Η Τουρκική Οικονομία εν συντομία

Το 2006 έκλεισε ιδιαίτερα θετικά για την ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας, διαψεύδοντας τις αρνητικές προβλέψεις. Η σημαντική αύξηση της παραγωγής τους τελευταίους μήνες αποδίδεται, κυρίως, στην ανάπτυξη του βιομηχανικού κλάδου (6,5%) και στην παράλληλη αύξηση των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Ωστόσο, σε χαμηλά επίπεδα κυμάνθηκαν οι καταναλωτικές δαπάνες και οι επενδύσεις το τελευταίο τρίμηνο του 2006, ακολουθώντας τη τάση που καταγράφεται μετά τον Ιούνιο του 2006, όταν η Κεντρική Τράπεζα ανέβασε τα επίσημα επιτόκια. Παρά τις θετικές επιδόσεις των πρώτων μηνών λόγω της αυξημένης εξωτερικής ζήτησης, από το Μάρτιο παρατηρείται μία πτωτική πορεία της τουρκικής βιομηχανικής παραγωγής που οφείλεται στη συνεχιζόμενη μείωση της εσωτερικής καταναλωτικής και επενδυτικής ζήτησης των τελευταίων μηνών λόγω της περιοριστικής νομισματικής πολιτικής, η οποία ενισχύθηκε από την πολιτική αβεβαιότητα των τελευταίων μηνών.

Παρ' όλα αυτά, η σταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης στη χώρα, σε συνδυασμό με την ανοδική τάση των εξαγωγών, την αύξηση των εσόδων από τον τουριστικό τομέα και τα μέτρα μείωσης των φορολογικών συντελεστών σε ορισμένους κλάδους, αναμένεται να ενισχύσει την οικονομική δραστηριότητα κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2007, ξεπερνώντας τον κυβερνητικό στόχο του 5%.

Τους πρώτους τέσσερις μήνες του 2007 οι τουρκικές εξαγωγές συνέχισαν την ανοδική τους πορεία, λόγω της αύξησης της εξωτερικής ζήτησης για τουρκικά προϊόντα και της ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας στην Ευρώπη. Την περίοδο Ιανουαρίου – Απριλίου, οι εξαγωγές σημείωσαν συνολική αύξηση 25,3%, η οποία αποδίδεται στην αυτοκινητοβιομηχανία, στη μηχανουργία, στη χαλυβουργία, στην κλωστοϋφαντουργία και στην πετρέλαιο-βιομηχανία, ενώ, για την περίοδο Ιανουαρίου– Μαρτίου 2007, το εμπορικό έλλειμμα σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2006 παρουσίασε μείωση 0,4%, φτάνοντας 8.6 δις δολάρια. Το Μάρτιο, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε ετήσια βάση μειώθηκε κατά 7,3%, φτάνοντας τα 2.9 δις δολάρια σε σχέση με τα 3.1 δις δολάρια του Μαρτίου του 2006.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Τουρκικής Στατιστικής Υπηρεσίας, το ποσοστό ανεργίας για το 2006 μειώθηκε κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2004 (10,3%) και το 2005 (10,3%), φτάνοντας το 9,9%.

Το πρώτο τετράμηνο του 2007 το δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε κατά 21% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο τον προηγούμενο χρόνο, φτάνοντας σχεδόν τα 5,4 δις τουρκικών λιρών. Η προεκλογική περίοδος σε συνδυασμό με την επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας και τη μείωση του ΦΠΑ σε ορισμένους κλάδους δημιουργούν ανησυχίες σχετικά με τη δημοσιονομική πειθαρχία της τουρκικής κυβέρνησης για το 2007.

Μετά την ανοδική πορεία του πρώτου τριμήνου, ο πληθωρισμός της τουρκικής οικονομίας τους τελευταίους δύο μήνες καταγράφει πτωτική πορεία. Η πληθωριστική αύξηση του πρώτου τριμήνου του 2007 οφείλεται στην αύξηση των διεθνών τιμών του πετρελαίου και χρυσού σε συνδυασμό με μια μικρή υποχώρηση της τουρκικής λίρας και στην αύξηση των τιμών σε προϊόντα καπνού και αλκοόλ λόγω της φορολογικής προσαρμογής. Η διατήρηση της σφιχτής νομισματικής πολιτικής φαίνεται να αποδίδει καρπούς, καθώς ο ρυθμός πληθωρισμού (CPI) του Μαΐου αυτές για πρώτη φορά σε επίπεδα προ της χρηματοοικονομικής κρίσης του Μαΐου – Ιουνίου του 2006.

Η θετική αντίδραση των χρηματαγορών μετά τη διαταραχή των πρώτων ημερών του Μαΐου διακόπηκε από την πολιτική κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας του επόμενου μήνες. Η προειδοποιητική παρέμβαση του τουρκικού στρατού και η αλλαγή της σειράς διεξαγωγής των εκλογών ενίσχυσαν τις ανησυχίες στους επενδυτικούς κύκλους, οι οποίες μεταφράστηκαν σε υποχώρηση της τουρκικής λίρας έναντι του ευρώ και του δολαρίου την τελευταία εβδομάδα του Απριλίου. Ωστόσο, η υψηλή ρευστότητα που παρουσιάζουν οι διεθνείς αγορές, εξέλιξη που ευνοεί τις αναδυόμενες αγορές, σε συνδυασμό με το σχετικά σύντομο ορισμό πρόωρων βουλευτικών εκλογών συντέλεσαν στην ανάκαμψη της τουρκικής λίρας και στη συνέχιση της ανοδικής της πορείας, κυρίως, ως προς το δολάριο.

Οι επόμενοι μήνες είναι ιδιαίτερα κρίσιμοι, διότι είναι αρκετά πιθανόν να περιοριστούν η ρευστότητα στις διεθνείς αγορές και οι εισροές στις αναδυόμενες αγορές. Η πολιτική αστάθεια ενισχύει την ευαισθησία της τουρκικής αγοράς σε μεταβολές στις διεθνείς αγορές, καθιστώντας επιτακτική ανάγκη την άμεση σταθεροποίηση της εσωτερικής κατάστασης μετά τις εκλογές στις 22 Ιουλίου και τη συνέχιση των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων στο πλαίσιο της συνεργασίας με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και της ενταξιακής πορείας στην ΕΕ.

2. Η Διεθνής Συγκυρία

Η ανάληψη της Προεδρίας της ΕΕ από την Πορτογαλία για το δεύτερο εξάμηνο του 2007, συνοδεύτηκε από τη δέσμευση για την απρόσκοπτη συνέχιση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία. Συγκεκριμένα, ο Πορτογάλος πρωθυπουργός και προεδρεύων της ΕΕ, Jose Socrates, με δηλώσεις του κατέστησε σαφές ότι στη στοχοθεσία της πορτογαλικής προεδρίας η ομαλοποίηση των σχέσεων με την Τουρκία βρίσκεται σε κεντρικό σημείο. Όπως τόνισε χαρακτηριστικά, «η ΕΕ οφείλει να παραμείνει πιστή στις διαπραγματεύσεις, όντας ισορροπημένη και μετριοπαθής». Επιπλέον, δεσμεύτηκε για το «άνοιγμα» επιπρόσθετων προενταξιακών κεφαλαίων κατά τη διάρκεια της πορτογαλικής θητείας. Είναι χαρακτηριστικό πως μετά την άρνηση της Γαλλίας να «ανοίξει» το ευαίσθητο κεφάλαιο που αφορά την οικονομική και νομισματική πολιτική, συμφωνήθηκε η επέκταση των διαπραγματεύσεων μόνο στα πεδία της στατιστικής και του οικονομικού ελέγχου.

Μετά και τις δηλώσεις του Γάλλου Προέδρου περί «διάλυσης του οράματος της Ενωμένης Ευρώπης εφόσον τα σύνορά της συμπεριλάβουν την ασιατική Τουρκία», οι οποίες προκάλεσαν πληθώρα αντιδράσεων στην γείτονα, ο αρμόδιος Επίτροπος για την διεύρυνση της Ε.Ε, Olli Rehn, επιχείρησε να προλάβει περαιτέρω δυσμενείς καταστάσεις. Κινούμενος σε αυτή τη λογική και «φωτογραφίζοντας» την Γαλλία, κάλεσε τα κράτη εκείνα που επιθυμούν να τροποποιήσουν τις δεσμεύσεις της Ένωσης για την υπονήφια προς ένταξη Τουρκία, να αναλάβουν την ευθύνη για τις συνέπειες που ενδέχεται να προκύψουν από μια τέτοια αλλαγή στάσης. Η απρόσκοπτη συνέχιση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων αποτελεί, σύμφωνα με τον Rehn, ένδειξη φερεγγυότητας από πλευράς ΕΕ, ενώ παράλληλα λειτουργεί ως δικλείδα σταθερότητας και ως εγγύηση διασφάλισης του κοσμικού χαρακτήρα της Τουρκίας.

Σε αυτό περιλαμβάνονται οι μεταρρυθμιστικές προθέσεις για το χρονικό διάστημα 2007-2013, τις οποίες προτίθεται να υλοποιήσει η τουρκική κυβέρνηση στο πλαίσιο εναρμόνισης της χώρας με τις επιταγές της Ε.Ε. Το εν λόγω Σχέδιο μάλιστα, δεν υπολείπεται συγκεκριμένων χρονοδιαγραμμάτων, βάσει των οποίων οφείλεται να ληφθούν μέτρα σε τομείς πολιτικής, όπως το περιβάλλον, οι μεταφορές και η ασφάλεια τροφίμων.

Ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας, Abdullah Gul, επιβεβαίωσε το γεγονός ότι εξετάζει την πρόταση των Nicolas Sarkozy και Romano Prodi για την ίδρυση της επονομαζόμενης «Μεσογειακής Ένωσης». Ωστόσο, κατέστησε σαφές ότι η Τουρκία δεν πρόκειται να δεχτεί την ένταξη σε αυτήν ως εναλλακτική της προοπτικής της πλήρους ένταξης στην Ε.Ε.

Παρά το γεγονός ότι ο στόχος που έχει θέσει η Ένωση για μείωση μέχρι το 2020 των εκπομπών ρύπων στο 20% δεσμεύει μονάχα τα μέλη αυτής, ασκούνται παράλληλες πιέσεις προς την υπονήφια προς ένταξη Τουρκία για να δεσμευτεί ανάλογα. Πρόσφατη έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αφορούσε την εναρμόνιση της Τουρκίας με τις Κοινοτικές επιταγές που σχετίζονται με περιβαλλοντικά ζητήματα, ανέφερε πως η επικύρωση ή μη του εν λόγω Πρωτοκόλλου, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την έκβαση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων σχετικά με το κεφάλαιο «Περιβάλλον» για την Τουρκία. Από την πλευρά της η Τουρκία τονίζει ότι εάν η επικύρωση προηγηθεί ευρείας κλίμακας επενδύσεων της χώρας στον ενεργειακό τομέα, θα κάνουν την εμφάνισή τους σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Σε αυτό το σημείο ίσως θα ήταν χρήσιμο να τονίσουμε πως στο «Παγκόσμιο Επιχειρηματικό Συμβούλιο για την Βιώσιμη Ανάπτυξη» (WBCSD), το οποίο διαθέτει στις τάξεις του 200 μέλη από 30 διαφορετικές χώρες, δεν είναι ενταγμένη μέχρι στιγμής καμία τουρκική επιχείρηση.

Σε συμφωνία, τελικά, ήρθε η Τουρκία με το Αζερμπαϊτζάν για το επονομαζόμενο σχέδιο Shakh Deniz. Βάσει του τελευταίου, θα καταστεί εφικτή η μεταφορά φυσικού αερίου από την Κασπία στις Ευρωπαϊκές αγορές. Την επίτευξη της συμφωνίας, αποκάλυψε ο Τούρκος Υπουργός Ενέργειας Hilmi Güler, στα περιθώρια της Συνόδου Κορυφής του ΟΣΕΠ που έλαβε χώρα στην Κωνσταντινούπολη.

**Ευρω-τουρκικές σχέσεις:
«Άνοιγμα» επιπρόσθετων προενταξιακών κεφαλαίων κατά την διάρκεια της πορτογαλικής θητείας.**

Ο Rehn καλεί την Γαλλία να μην σταθεί εμπόδιο στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας.

Η τουρκική κυβέρνηση δημοσιοποίησε Μεταρρυθμιστικό Σχέδιο για την επόμενη επταετία.

Για τα περί ιδρύσεως Μεσογειακής Ένωσης.

Η ΕΕ ασκεί πιέσεις στην Τουρκία για επικύρωση του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

Συμφωνία με το Αζερμπαϊτζάν για το Shakh Deniz.

**Η Παγκόσμια
 Τράπεζα δεν
 προβλέπει ασταθές
 περιβάλλον μετά τις
 εκλογές του Ιουλίου.**

Στη διαπίστωση αυτή καταλήγει ανώτατος αξιωματούχος της Παγκόσμιας Τράπεζας. Ο Shigeo Katsu, αντιπρόεδρος της τράπεζας στην Ευρώπη και την κεντρική Ασία, φαίνεται να συμφωνεί με τις εκτιμήσεις εκείνες που κάνουν λόγο για επίπεδα ανάπτυξης στην Τουρκία που θα κυμανθούν κοντά στο 6% - 7% για το τρέχον έτος και δεν ενστερνίζεται τους φόβους εκείνων που θεωρούν ότι οι επερχόμενες εκλογές θα δυσχεράνουν το έδαφος για την υλοποίηση των αναγκαιών οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Έτσι, παρά το γεγονός ότι δεν αποκλείει την ανάδυση κάποιων επιπλοκών στην περίπτωση που προκύψει κυβέρνηση συνασπισμού, εστιάζεται στην ύπαρξη διακομματικής συναίνεσης στο πεδίο των απαιτούμενων μεταρρυθμίσεων, η οποία αποκλείει τη διάρρηξη της δέσμευσης σε αυτές.

**Εσωτερικοί
 παράγοντες και
 διεθνής ρευστότητα,
 οι κίνδυνοι για την
 τουρκική οικονομία,
 σύμφωνα με τον
 ΟΟΣΑ.**

Σύμφωνα με την –ανά εξάμηνο εκδιδόμενη- έκθεση του ΟΟΣΑ, η τουρκική οικονομία δεν έχει καταστεί πλήρως ανθεκτική έναντι των εσωτερικών και διεθνών αναταράξεων. Προβλέπεται πως οιαδήποτε επιδείνωση είτε της διεθνούς συγκυρίας (περιλαμβανομένου και του ενδεχόμενου να διασαλευτούν οι ευρω-τουρκικές σχέσεις), είτε στο πολιτικό και οικονομικό μέτωπο της χώρας, είναι σε θέση να προκαλέσει αρνητικά αποτελέσματα. Στην έκθεση τονίζεται ότι αναμενόταν εκ μέρους του Οργανισμού μείωση του τρέχοντος ελλείμματος συναλλαγών, ωστόσο αυτό παρέμεινε σε επίπεδα υψηλότερα του 7% του ΑΕΠ. Ωστόσο, θεωρείται πως οι ρυθμοί ανάπτυξης μπορούν να προσεγγίσουν το 7%, σε περίπτωση που η επερχόμενη εκλογική διαδικασία κυλήσει ομαλά και υλοποιηθούν οι δομικές εκείνες μεταρρυθμίσεις που θα ενισχύσουν τη μακροοικονομική πολιτική της χώρας.

**Κινητοποίηση στα
 σύνορα με το Ιράκ.
 Αντιδράσεις από
 ΗΠΑ και ιρακινούς
 αξιωματούχους.**

Έντονη κινητοποίηση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων παρατηρείται στα νοτιοανατολικά σύνορα της χώρας. Σύμφωνα με τον Ιρακινό Υπουργό Εξωτερικών, Hosyhar Zebari, 140.000 πλήρως εξοπλισμένοι Τούρκοι στρατιώτες έχουν αναπτυχθεί στα σύνορα με το Ιράκ. Ο τελευταίος, μάλιστα, κάλεσε την Τουρκία να μην προβεί σε ενέργειες που θα πλήξουν τις σχέσεις των δύο χωρών, ενώ από τη μεριά του ο Ιρακινός κυβερνητικός αντιπρόσωπος, Ali al-Dabbagh, δήλωσε πως η χώρα του θα απαντήσει με όλα τα απαιτούμενα μέσα σε οιαδήποτε ενέργεια της Τουρκίας που θα παραβιάζει την ιρακινή επικράτεια. Αντιδράσεις υπήρξαν, όμως, και από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, καθώς σε τηλεφώνημα της προς τον κ. Gul, η Condoleezza Rice μετέφερε στον τούρκο ΥΠΕΞ πως ενδεχόμενη μονομερής δράση της Τουρκίας, δύναται να ζημιώσει τις διμερείς σχέσεις, αλλά και τις σχέσεις της Τουρκίας με άλλους συμμάχους.

Τουρκία και Ο.Η.Ε

Την υποστήριξη των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών επιζητά ο τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Abdullah Gul, προκειμένου να καταφέρει η Τουρκία να αναδειχθεί μη-μόνιμο μέλος τους Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, ο κ. Gul δήλωσε πως η χώρα του «θα ενσαρκώσει την φωνή των χωρών αυτών στην διεθνή αρένα» και υπερτόνισε την συμμετοχή της Τουρκίας στα επιμέρους προγράμματα αναπτυξιακής βοήθειας, η οποία κυμάνθηκε περίπου στα \$750 εκ. για το 2006.

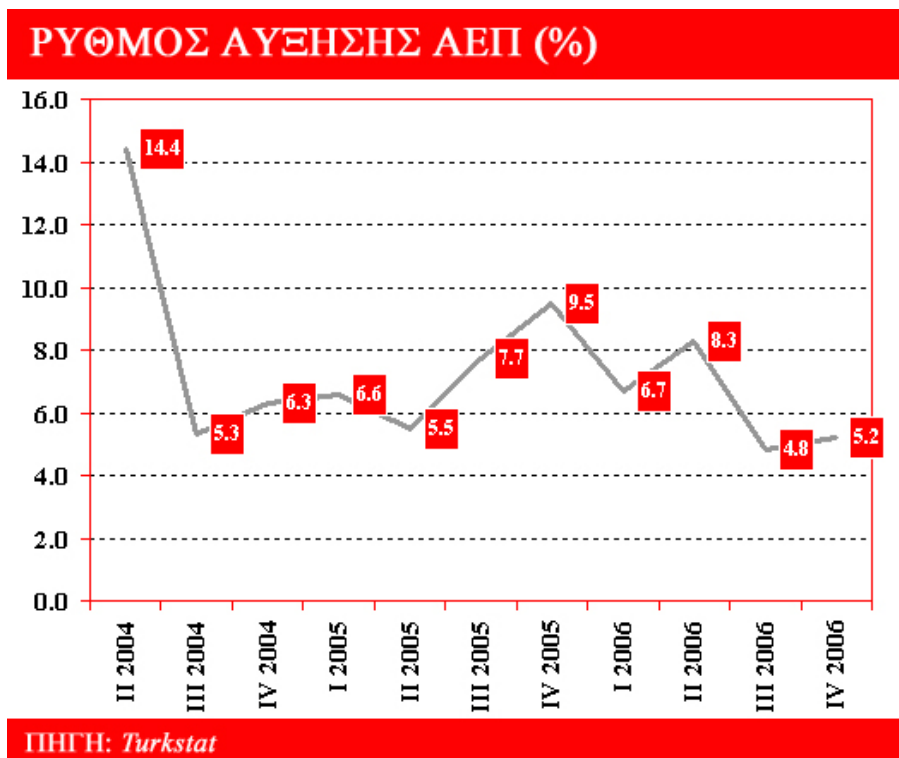
**Αναβαθμίζεται ο
 περιφερειακός ρόλος
 του ΟΣΕΠ.**

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ), ήρθε σε συμφωνία με το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Development Program). Σε συνάντηση κορυφαίων αξιωματούχων από τους δύο οργανισμούς στην Κωνσταντινούπολη, αποφασίστηκε να ενταθούν οι προσπάθειες εκείνες που θα αναζωογονήσουν την συνεργασία ανάμεσα στις μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις των χωρών που είναι ενταγμένες στον ΟΣΕΠ και θα προσελκύσουν ξένους επενδυτές στην περιοχή. Παράλληλα, υπήρξε συμφωνία για την εσωτερική αναδιάρθρωση του Οργανισμού και για την αναγκαιότητα ενίσχυσης των δεσμών με την ΕΕ.

3. Η Τουρκική Οικονομία

3.1 Παραγωγή

Το 2006 έκλεισε ιδιαίτερα θετικά για την ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας, διαψεύδοντας τις αρνητικές προβλέψεις. Το τελευταίο τρίμηνο ο ρυθμός αύξησης του ΑΕγΠ έφτασε το 5,2%, διαμορφώνοντας τον ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 1,1 ποσοστιαία μονάδα πάνω από το επίπεδο στόχο της αύξησης του ΑΕΠ για το 2006, στο 6,1%. Σε ετήσια βάση το ΑΕΘΠ ανήλθε στο 6% και το κατά κεφαλήν εισόδημα έφτασε τα 5,477 δολάρια.

Το τελευταίο τρίμηνο του 2006 ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ έφτασε το 5,2%.

Σημαντική ανάπτυξη του βιομηχανικού κλάδου (6,5%).

Η σημαντική αύξηση της παραγωγής τους τελευταίους μήνες αποδίδεται, κυρίως, στην ανάπτυξη του βιομηχανικού κλάδου (6,5%) και στην παράλληλη αύξηση των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Σημαντική σε σχέση με τους προηγούμενους μήνες ήταν και η συμβολή του αγροτικού τομέα (9,7%), ενώ, ικανοποιητική, αν και χαμηλότερη από το την περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, ήταν η συνεισφορά του κατασκευαστικού κλάδου (16,1%). Αντίθετα, η ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών παρουσίασε έντονη επιβράδυνση (2,9%).

Ανάπτυξη ανά τομέα 2006

Ρυθμός αύξησης (%)	I	II	III	IV	2006
ΑΕγΠ	6,7	8,3	4,8	5,2	6,1
Γεωργία	7,6	-0,4	0,5	9,7	2,9
Βιομηχανία	4,5	11,1	7,2	6,5	7,4
Κατασκευαστικός κλάδος	27,1	14,9	21,3	16,1	19,4
Υπηρεσίες	6,5	7,3	3,9	2,9	5

ΠΗΓΗ: Turkstat

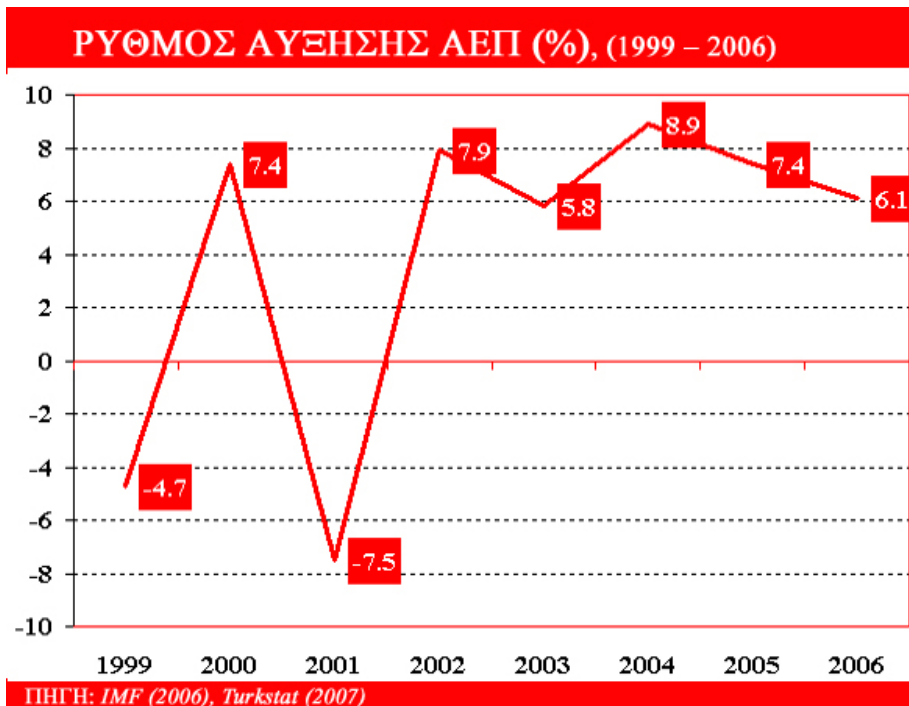
Η αναπτυξιακή διαδικασία το 2006 βασίστηκε στο βιομηχανικό και στον κατασκευαστικό κλάδο.

Η αναπτυξιακή διαδικασία το 2006 βασίστηκε στη μεγάλη ανάπτυξη που σημείωσαν ο βιομηχανικός (7,4%) και ο κατασκευαστικός κλάδος (19,4%), με το δεύτερο να καταγράφει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης καθ' όλη τη διάρκεια του έτους παρά τη χρηματοοικονομική διαταραχή του Μαΐου – Ιουνίου.

Σε χαμηλά επίπεδα η κατανάλωση και οι επενδύσεις

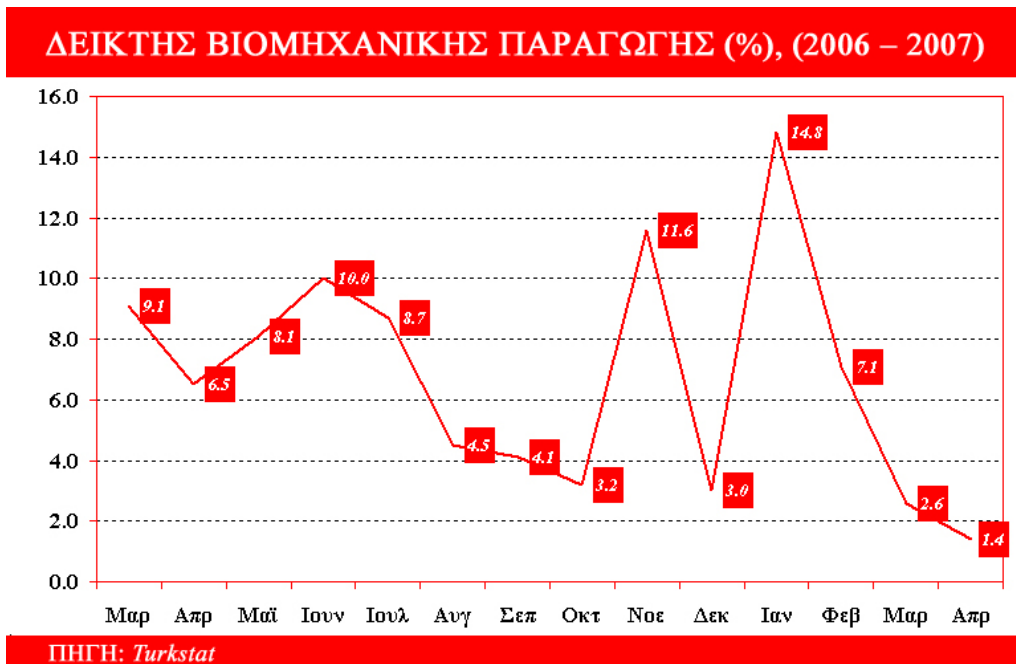
Σε χαμηλά επίπεδα κυμάνθηκαν οι καταναλωτικές δαπάνες και οι επενδύσεις το τελευταίο τρίμηνο του 2006, ακολουθώντας την τάση που καταγράφεται μετά τον Ιούνιο του 2006, οπότε και η Κεντρική Τράπεζα ανέβασε τα επίσημα επιτόκια. Την περίοδο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου οι δαπάνες για ιδιωτική κατανάλωση αυξήθηκαν μόλις κατά 0,1%, διαμορφώνοντας την ετήσια αύξηση στο 5,2%, και οι δημόσιες καταναλωτικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά 0,7%, ωθώντας την ετήσια ανάπτυξη στο 9,6%. Αντίστοιχη ήταν και η εξέλιξη στις δαπάνες για ιδιωτική επένδυση το τελευταίο τρίμηνο, ωστόσο, σε ετήσια βάση οι σχετικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά 17,4%.

Η ανοδική τάση των εξαγωγών τους πρώτους μήνες του 2007 ενίσχυσε την παραγωγή.

Η διατήρηση της ανοδικής τάσης των εξαγωγών τους πρώτους μήνες του 2007 ενίσχυσε την παραγωγή της τουρκικής οικονομίας και ιδιαίτερα το βιομηχανικό κλάδο από τον οποίο προέρχονται τα περισσότερα εξαγωγικά προϊόντα. Η βιομηχανική παραγωγή τον Ιανουάριο και το Φεβρουάριο αυξήθηκε κατά 14,8% και 7,1% αντίστοιχα, ενώ το Μάρτιο κατάγραψε μικρότερη αύξηση της τάξης μόλις του 2,6%, εξέλιξη που αποδίδεται στο ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο βιομηχανικής παραγωγής του Μαρτίου του 2006 (9,1%).

Πτώση του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής

Συγκεκριμένα το Μάρτιο σε ετήσια βάση, η παραγωγή της κατασκευαστικής βιομηχανίας αυξήθηκε κατά 2,1 %, η παραγωγή της βιομηχανίας πρώτων υλών σημείωσε άνοδο 4,1% και η παραγωγή ηλεκτρισμού, αερίου και νερού αυξήθηκε κατά 7,1%. Ο μέσος όρος ανάπτυξης της βιομηχανικής παραγωγής το πρώτο τρίμηνο του 2007 ανήλθε στο 7,8%, συνεισφέροντας σημαντικά στο ρυθμό ανάπτυξης της τουρκικής οικονομίας για τη συγκεκριμένη περίοδο, εφόσον το μερίδιο του κλάδου στο ΑΕΠ ανέρχεται περίπου στο 30%.

Αρνητικές, όμως, είναι οι επιδόσεις του Απριλίου για τη βιομηχανική παραγωγή, η αύξηση της οποίας σε σχέση με τον ίδιο μήνα του 2006 ανήλθε μόλις στο 1,4%. Η επιβράδυνση της ανάπτυξης της βιομηχανικής παραγωγής οφείλεται στη συνεχιζόμενη μείωση της εσωτερικής καταναλωτικής και επενδυτικής ζήτησης των τελευταίων μηνών λόγω της περιοριστικής νομισματικής πολιτικής, η οποία ενισχύθηκε από την πολιτική αβεβαιότητα των τελευταίων μηνών.

Παρ' όλα αυτά, η σταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης στη χώρα, σε συνδυασμό με τη ανοδική τάση των εξαγωγών, την αύξηση των εσόδων από τον τουριστικό τομέα και τα μέτρα μείωσης των φορολογικών συντελεστών σε ορισμένους κλάδους, αναμένεται να ενισχύσει την οικονομική δραστηριότητα κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2007, ξεπερνώντας τον κυβερνητικό στόχο του 5%.

Ο μέσος όρος ανάπτυξης της βιομηχανικής παραγωγής το πρώτο τρίμηνο του 2007 ανήλθε στο 7,8%.

Αναμένεται να ξεπεραστεί ο κυβερνητικός στόχος του 5%.

Η τουρκική αυτοκινητοβιομηχανία, ο μεγαλύτερος παραγωγικός κλάδος της χώρας με εξαγωγές ύψους 15 δισεκατομμυρίων δολαρίων για το 2006, αντιμετωπίζει προβλήματα ανταγωνιστικότητας εξαιτίας της ανόδου της τουρκικής λίρας, της έλλειψης κρατικής υποστήριξης και της έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού, την ίδια στιγμή που οι ανταγωνίστριες χώρες όπως η Κίνα, η Ινδία και οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης έχουν το πλεονέκτημα του χαμηλότερου κόστους παραγωγής. Οι Τούρκοι επιχειρηματίες παροτρύνουν την κυβέρνηση να λάβει μέτρα στήριξης του κλάδου, ιδιαίτερα με την υιοθέτηση ενός συνεκτικού προγράμματος έρευνας και ανάπτυξης. Στόχος της αυτοκινητοβιομηχανίας για το 2010 είναι η παραγωγή 2 εκατομμυρίων οχημάτων.

Στήριξη ζητά η τουρκική αυτοκινητοβιομηχανία.

Η τουρκική κυβέρνηση αποφάσισε τη μείωση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) στα είδη διατροφής και στον τουριστικό τομέα, επιδιώκοντας τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουρκικού τουρισμού και την ενθάρρυνση της εσωτερικής καταναλωτικής ζήτησης, χωρίς, όμως, να έχει έρθει σε πρότερη συνεννόηση με το ΔΝΤ. Σύμφωνα με αναλυτές, η κίνηση αυτή συνδέεται άμεσα με τις εκλογές της 22ας Ιουλίου, διότι ήταν έντονη η πίεση επιχειρηματικών κύκλων προς την κυβέρνηση για ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας, ιδιαίτερα μετά την περσινή πτώση στον τουρκικό τουρισμό.

Μείωση ΦΠΑ σε τουριστικές υπηρεσίες και είδη διατροφής

Σύμφωνα με έκθεση της Κεντρικής Τράπεζας, η κατανάλωση ενέργειας στην Τουρκία το πρώτο τρίμηνο του 2007 έχει αυξηθεί κατά 12,6% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2007 και κατά την ίδια περίοδο οι εισαγωγές ενεργειακών πόρων έχουν αυξηθεί κατά 20%. Συγκεκριμένα, οι «ενεργειακές» εισαγωγές ανήλθαν το πρώτο τρίμηνο του 2007 στα 7 δις δολάρια, το 2006 στα 28,6 δις δολάρια και το 2005 στα 21,3 δις δολάρια. Αξίζει να σημειωθεί πως το μερίδιο των εισαγωγών ενεργειακών πόρων από την ΕΕ κατά το πρώτο τρίμηνο του 2007 μειώθηκε σε 41,4% από το 43,6% της αντίστοιχης περιόδου του 2006.

Η κατανάλωση ενέργειας το πρώτο τρίμηνο αυξήθηκε κατά 12,6%.

Η δυνατότητα παραγωγής της τουρκικής χαλυβουργίας έχει φθάσει τους 23 εκατομμύρια τόνους, σημειώνοντας αύξηση περίπου 12%. Παράλληλα, η κατανάλωση χάλυβα τα τελευταία 5 χρόνια έχει υπερδιπλασιαστεί, κυρίως λόγω της αυξημένης δραστηριότητας στους κλάδους της αυτοκινητοβιομηχανίας και των κατασκευών. Η ανά άτομο κατανάλωση χάλυβα έφθασε τα 300 κιλά την ίδια ώρα που στην Ευρώπη κινείται μεταξύ 350 και 400 κιλών.

Ανάπτυξη της τουρκικής χαλυβουργίας

3.2 Εμπόριο

Τους πρώτους τέσσερις μήνες του 2007 οι τουρκικές εξαγωγές συνέχισαν την ανοδική τους πορεία, λόγω της αύξησης της εξωτερικής ζήτησης για τουρκικά προϊόντα και της ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας στην Ευρώπη.

Οι τουρκικές εξαγωγές συνέχισαν την ανοδική τους πορεία.

Παράλληλα, τη συρρίκνωση της εσωτερικής καταναλωτικής και επενδυτικής ζήτησης περιόρισε σημαντικά ο ρυθμός αύξησης των εισαγωγών, με αποτέλεσμα τη μείωση του υψηλού εμπορικού ελλείμματος της χώρας. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών έχει διατηρεί αρκετά πάνω από το 20% (αύξηση Μαρτίου), ενώ ο αντίστοιχος ρυθμός για τις εισαγωγές διαγράφει πτωτική πορεία. Τον Απρίλιο, σε ετήσια βάση, οι τουρκικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 28,3% και οι εισαγωγές κατά 10,6%, εξέλιξη που οδήγησε σε μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου κατά 11,5% σε σχέση με τις επιδόσεις του Απριλίου του 2006. Σημαντική είναι και η αύξηση του δείκτη κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές για τον Απρίλιο, διότι, σε ετήσια βάση, ο σχετικός λόγος αυξήθηκε κατά 8,9 ποσοστιαίες μονάδες φτάνοντας το 64,5%, ενώ αξίζει να αναφερθεί πως ο συγκεκριμένος δείκτης τον προηγούμενο μήνα ανήλθε στο 68,6%.

Εισαγωγές – Εξαγωγές (Ιανουάριος - Απρίλιος 2007)

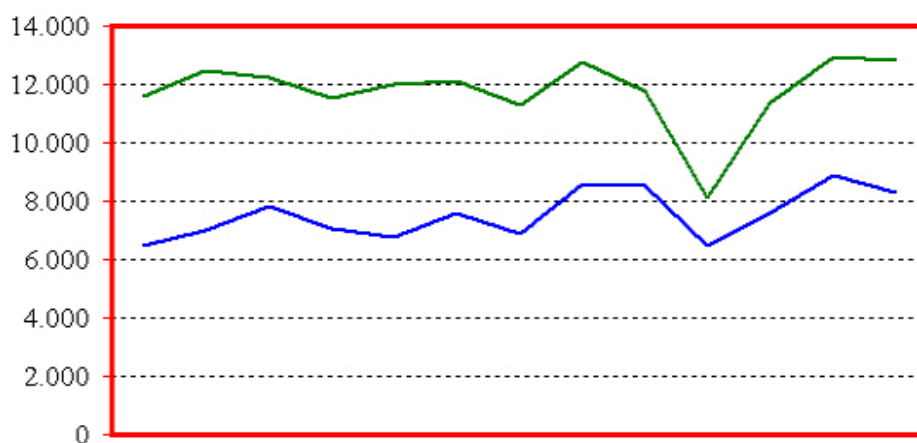
Μήνες	Έτος	Εξαγωγές		Εισαγωγές		Εμπορικό Ισοζύγιο		Λόγος ΕΞ/ΕΙς (%)
		Αξία εκ. \$	Μεταβολή (%)	Αξία εκ. \$	Μεταβολή (%)	Αξία εκ. \$	Μεταβολή (%)	
Ιαν.	2006	5132	26.5%	8140	18.3%	-3008	4.3%	63%
	2007	6492		9631		-3138		67%
Φεβ.	2006	6056	24.7%	9797	15.7%	-3741	-0.6%	62%
	2007	7614		11331		-3718		67%
Μαρτ.	2006	7409	20%	11602	11.8%	-4194	-2.8%	63.9%
	2007	8890		12967		-4076		68.6%
Απρ.	2006	6444	28.3%	11850	10.6%	-5136	-11.5%	55.6%
	2007	8276		12812		-4545		64.5%

Πηγή: Turkstat

Ο δείκτης κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές το Μάρτιο ανήλθε στο 68,6%.

Την περίοδο Ιανουαρίου – Απριλίου οι εξαγωγές σημείωσαν συνολική αύξηση 25,3%, η οποία αποδίδεται στην αυτοκινητοβιομηχανία, στη μηχανουργία, στη χαλυβουργία, στην κλωστοϋφαντουργία και στην πετρέλαιο-βιομηχανία. Συγκεκριμένα η συμβολή των πέντε αυτών τομέων της τουρκικής βιομηχανίας στην συνολική αύξηση των εξαγορών (25,3%) ανέρχεται στις 15,4 ποσοστιαίες μονάδες και αθροιστικά αποτελούν το 52% των συνολικών τουρκικών εξαγωγών για τους τέσσερις πρώτους μήνες τους 2007.

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ – ΕΞΑΓΩΓΕΣ 2006 – 07

	Απρ-06	Μαΐ-06	Ιουν-06	Ιουλ-06	Αυγ-06	Σεπ-06	Οκτ-06	Νοε-06	Δεκ-06	Ιαν-07	Φεβ-07	Μαρ-07	Απρ-07
Σεμ1	11.581	12.466	12.223	11.555	11.979	12.135	11.303	12.749	11.792	8.140	11.331	12.967	12.812
Σεμ2	6.444	7.020	7.812	7.053	6.789	7.582	6.866	8.593	8.523	6.492	7.614	8.890	8.267

ΠΗΓΗ: Undersecretariat of the Prime Ministry for Foreign Trade (2006), Turkstat (2007)

Την περίοδο Ιανουαρίου – Απριλίου οι εξαγωγές σημείωσαν συνολική αύξηση 25,3%.

Οι εισαγωγές το πρώτο τετράμηνο του 2007 – όπως και το δεύτερο εξάμηνο του 2006 – αποτελούνται από ενδιάμεσα αγαθά σε ποσοστό κοντά στο 70% των συνολικών εισαγωγών. Τον Απρίλιο, η αύξηση των εισαγωγών βασίστηκε σε ετήσια βάση στην άνοδο, κυρίως, κατά 15,6% των ενδιάμεσων αγαθών και των κεφαλαιουχικών αγαθών κατά 2,3%, ενώ αρνητική ήταν η επίδραση των εισαγωγών καταναλωτικών αγαθών, οι οποίες μειώθηκαν κατά 6,9% - με σημαντικότερη τη μείωση των εισαγωγών αυτοκινήτων. Η αναμενόμενη διατήρηση της ανοδικής τάσης των τουρκικών εξαγωγών έχει ενισχύσει τις προσδοκίες για συγκράτηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, παρά τη συνεχιζόμενη αύξηση των τιμών του πετρελαίου. Σύμφωνα με το Turkish Exporters' Assembly, οι εξαγωγές το Μάιο ανήλθαν στα 9,2 δις δολάρια, σημειώνοντας αύξηση σε ετήσια βάση 26,3%.

Η ανοδική τάση των τουρκικών εξαγωγών έχει ενισχύσει τις προσδοκίες για συγκράτηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου.

Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2007 ο κλάδος της αυτοκινητοβιομηχανίας, η κινητήρια δύναμη των τουρκικών εξαγωγών, πούλησε τα 4 από τα 5 οχήματα που παρήγαγε στην ΕΕ.

Η τουρκική βιομηχανία πλαστικών εξήγαγε προϊόντα αξίας 637 εκατομμυρίων δολαρίων κατά το πρώτο τρίμηνο του 2007. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, η αξία των εξαγόμενων προϊόντων για το υπόλοιπο του έτους θα ξεπεράσει τα 2,5 δισεκατομμύρια δολάρια.

Το εξωτερικό εμπόριο ως ποσοστό του τουρκικού ΑΕΠ έφθασε στο 30,7% για το 2005, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 193% σε σύγκριση με το 1992. Τον Απρίλιο του 2007, η συνολική αξία των εισαγωγών και εξαγωγών άγγιξε τα 235,44 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως. Η μείωση του κατά μονάδα εργατικού κόστους, η αύξηση της εργατικής παραγωγικότητας και η επιτάχυνση της παραγωγής είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες για την αύξηση των τουρκικών εξαγωγών. Παρόλα αυτά, οι τουρκικές εξαγωγές καλύπτουν μόλις το 66% της αξίας των εισαγωγών. Η αιτία για τη χαμηλή κερδοφορία των εξαγωγών είναι η εξάρτηση της παραγωγής των εξαγωγικών προϊόντων από εισαγόμενα προϊόντα. Στα τέλη Απριλίου 2007, η αξία των εξαγωγών ανήλθε στα 91,6 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, ενώ η αξία των εισαγωγών έφθασε τα 143,8 δισεκατομμύρια. Ως εκ τούτου, η μεγέθυνση του ελλείμματος εμπορικών συναλλαγών καθίσταται σημαντικό πρόβλημα για την τουρκική οικονομία.

Το 2005 το εμπόριο έφτασε στο 30,7% του ΑΕΠ, σημειώνοντας αύξηση 193% σε σχέση με το 1992.

Παρά τους ισχυρούς διπλωματικούς και στρατιωτικούς δεσμούς μεταξύ ΗΠΑ και Τουρκίας, οι δύο χώρες δεν έχουν αναπτύξει ανάλογα στενές οικονομικές και εμπορικές σχέσεις. Το διμερές εμπόριο έφθασε ωστόσο τα 11 δισεκατομμύρια δολάρια, παρουσιάζοντας μάλιστα αύξηση της τάξεως του 17%. Ο υφυπουργός Εμπορίου των ΗΠΑ David Sampson κατά την επίσκεψή του στην Τουρκία επαίνεσε την τουρκική κυβέρνηση για τις μεταρρυθμίσεις στις οποίες έχει προβεί ως τώρα και την παροτρύνει για τη συνέχισή τους και ουσιαστικά προανήγγειλε τη διεύρυνση της συνεργασίας των δύο κρατών για τη σύσφιξη των διμερών οικονομικών σχέσεων.

Αυξήθηκε το εμπόριο μεταξύ ΗΠΑ και Τουρκίας.

Το πρώτο τρίμηνο του 2007, οι τουρκικές εξαγωγές προς γειτονικές χώρες αυξήθηκαν κατά 33,6%, φτάνοντας τα 2.4 δις δολάρια. Οι βασικότεροι προορισμοί των τουρκικών εξαγωγών είναι το Ιράκ (28% των εξαγωγών προς γειτονικές χώρες), η Ελλάδα (21%), η Βουλγαρία (1,9%) και το Ιράν (1,2).

Αυξήθηκαν οι εξαγωγές προς τις γειτονικές χώρες.

Το Μάρτιο, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε ετήσια βάση μειώθηκε κατά 7,3%, φτάνοντας τα 2.9 δις δολάρια σε σχέση με τα 3.1 δις δολάρια του Μαρτίου του 2006. Η εξέλιξη αυτή συνέβαλε σημαντικά στην επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών για το πρώτο τρίμηνο του 2007, το οποίο σε ετήσια βάση αυξήθηκε μόλις κατά 3,9%, επίδοση που είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντική, αν αναλογιστούμε πως η αντίστοιχη αύξηση για το πρώτο τρίμηνο του 2006 ήταν 42,7%. Ο περιορισμός της αύξησης του ελλείμματος οφείλεται κατά κύριο λόγο στη μεγάλη αύξηση των τελευταίων μηνών των εξαγωγών και τη συρρίκνωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου. Το Μάρτιο, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου ανήλθε στα 2.9 δις δολάρια, σημειώνοντας μείωση σε ετήσια βάση του ύψους του 10,1%. Για την περίοδο Ιανουαρίου- Μαρτίου 2007, το εμπορικό έλλειμμα σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2006 παρουσίασε μείωση 0,4%, φτάνοντας 8.6 δις δολάρια.

Το Μάρτιο, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε ετήσια βάση μειώθηκε κατά 7,3%.

Αυξήθηκαν τα έσοδα από τουριστικές υπηρεσίες κατά 9%.

Επίσης, θετική στον περιορισμό της αύξησης του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι η συμβολή των εσόδων από τουριστικές υπηρεσίες, τα οποία το Μάρτιο αυξήθηκαν κατά 9% σε σχέση με τις ιδιαίτερα χαμηλές επιδόσεις του προηγούμενου έτους και αναμένεται να αυξηθούν περαιτέρω κατά την καλοκαιρινή περίοδο. Ωστόσο, η βελτίωση του ελλείμματος περιορίστηκε από την αύξηση σε ετήσια βάση κατά 25,8% του ελλείμματος του ισοζυγίου εισοδημάτων.

(Εκατομμύρια \$)	Ισοζύγιο Πληρωμών				
	Ιαν. – Μαρτ. 2006	2007	Ιαν. 2007	Φεβ. 2007	Μαρτ. 2007
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-8710	-9045	-2248	-3256	-2944
Εμπορικό Ισοζύγιο	-8695	-8659	-2407	-2769	-2978
Ισοζύγιο Υπηρεσιών	1167	1185	487	261	535
Ισοζύγιο Εισοδημάτων	-1498	-1885	-432	-843	-610
Ισοζύγιο Μεταβιβάσεων	316	305	104	95	109
Ισοζύγιο Χρηματικών Συναλλαγών	9495	7475	1329	2598	2451
Άμεσες Επενδύσεις	1318	7946	5056	1026	1126
Επενδύσεις					
Χαρτοφυλακίου/Παραγωγών	3578	4231	3088	3043	-1900
Λοιπές Επενδύσεις	11707	1712	-4232	93	5492
Συναλλαγματικά Λιαθέσιμα	-7108	-6414	-2583	-1564	-2267
Net Errors and Omissions	-785	1579	919	658	493

ΠΗΓΗ: CBRT

Το πρώτο τρίμηνο του 2007, οι ΑΞΕ κάλυψαν το 88% του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Το πρώτο τρίμηνο του 2007, το έλλειμμα του ισοζυγίου χρηματοδοτήθηκε, κυρίως, από τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ), καλύπτοντας το 88% του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Οι καθαρές εισροές άμεσων επενδύσεων παρουσίασαν σε ετήσια βάση αύξηση 502,9%, φτάνοντας 7.9 δις δολάρια έναντι των 1.3 δις δολάρια του πρώτου τριμήνου του 2006. Οι ΑΞΕ ανήλθαν περίπου στα 12 δις δολάρια, συμπεριλαμβάνοντας την εξαγορά του 20% της Akbank από τη Citigroup ύψους 3.1 δις δολαρίων, την αγορά μετοχικού κεφαλαίου της Finansbank από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ύψους 2.3 δις δολαρίων, την πληρωμή ύψους 4.3 δις δολαρίων από την πώληση της Turk Telekom και περίπου 1 δις δολάρια για αγορές ακινήτων. Ωστόσο, οι καθαρές ΑΞΕ αποτελούν το 49% του συνόλου των καθαρών εισροών κεφαλαίων του πρώτου τριμήνου του 2007. Οι υπόλοιπες εισροές κεφαλαίων από τον ιδιωτικό δανεισμό του επιχειρηματικού και τραπεζικού τομέα, με τον (καθαρό) δανεισμό του πρώτου κλάδου να ανέρχεται στα 7 δις δολάρια την περίοδο Ιανουαρίου – Μαρτίου 2007. Οι καθαρές επενδύσεις χαρτοφυλακίου το πρώτο τρίμηνο του έτους αυξήθηκαν σε ετήσια βάση κατά 18%, φτάνοντας τα 4.2 δις, εκ των οποίων τα 3.4 δις κατευθύνθηκαν σε κρατικά ομόλογα. Το Μάρτιο σημειώθηκε σημαντική εκροή επενδύσεων χαρτοφυλακίου ύψους 1.9 δις δολαρίων ως αποτέλεσμα της διαταραχής στις διεθνείς χρηματαγορές στα τέλη Φεβρουαρίου, η οποία επηρέασε ιδιαίτερα τις αναδυόμενες αγορές.

Εκροή επενδύσεων χαρτοφυλακίου το Μάρτιο

Η διατήρηση της αυξητικής τάσης των τουρκικών εξαγωγών σε συνδυασμό με τη συρρίκνωση της εσωτερικής ζήτησης και της αύξησης των εσόδων από τις τουριστικές υπηρεσίες δημιουργούν ιδιαίτερη αισιοδοξία για περαιτέρω περιορισμό του ρυθμού αύξησης του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ωστόσο, το μεγάλο έλλειμμα καθιστά ευάλωτη την τουρκική οικονομία σε όποια διαταραχή της διεθνούς αγοράς, κατάσταση που επιδεινώνεται από την πολιτική αστάθεια των τελευταίων μηνών στη χώρα. Προς το παρόν, η πολιτική αστάθεια στην Τουρκία δεν έχει επηρεάσει ιδιαίτερα την αγορά χρήματος και κεφαλαίου, κυρίως, λόγω της μεγάλης ρευστότητας που παρατηρείται την τελευταία περίοδο στις διεθνείς αγορές και της ασφάλειας που παρέχει η ενταξιακή πορεία προς την ΕΕ, βελτιώνοντας σημαντικά το βαθμό ευαισθησίας της τουρκικής κεφαλαιαγοράς σε σχέση με αντίστοιχες καταστάσεις στο παρελθόν.

Η μεγάλη ρευστότητα των διεθνών αγορών «έσωσε» την τουρκική αγορά.

Στήριξη από επενδυτές

Στο πλαίσιο της τέταρτης συνάντησης του Investment Advisory Council στην Κωνσταντινούπολη στις 11 Ιουνίου του 2007, οι ιθύνοντες 21 πολυεθνικών επιχειρήσεων από 11 χώρες και άλλοι ξένοι επενδυτές στήριξαν την αναπτυξιακή πορεία της τουρκικής οικονομίας, τονίζοντας πως οι επενδύσεις δε θα επηρεαστούν από τις εκλογές και οι μεταρρυθμίσεις θα συνεχιστούν.

Σε αντίθεση με προηγούμενες εμπειρίες της τουρκικής οικονομίας, η πολιτική κρίση σχετικά με τις προεδρικές εκλογές δεν επηρέασε τις αγορές κεφαλαίου και χρήματος. Σύμφωνα με τον Chief Economist της Yari Kredi Dr. Cevdet Akçay η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην υψηλή ρευστότητα που παρατηρείται στις διεθνείς αγορές και τη διασφάλιση της σταθερότητας από την ενταξιακή πορεία της χώρας στην ΕΕ, αναφέροντας συγκεκριμένα πως «The idea of EU integrations saves Turkey».

Σύμφωνα με άρθρο των Financial Times για το carry trade το ποσοστό του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ως προς το ΑΕΠ της Τουρκίας ενδέχεται να ανέλθει σε διψήφιο αριθμό κατά το 2009. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται πως η τουρκική λίρα είναι υπερτιμημένη κατά 65%, ενώ το ιαπωνικό γεν είναι υποτιμημένο κατά 30%, εξέλιξη που επιτρέπει τη διεξαγωγή carry trade, αυξάνοντας τις εισροές κεφαλαίων προς την τουρκική αγορά και διευρύνοντας το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Το υψηλό έλλειμμα καθιστά την τουρκική οικονομία μία από τις περισσότερο ευάλωτες αναδυόμενες οικονομίες σε μία διαταραχή της αγοράς carry trade.

Ο αριθμός των ξένων τουριστών στην Τουρκία αυξήθηκε από λιγότερο από 10 εκατομμύρια το 1990 σε περισσότερο από 21 εκατομμύρια το 2005. Η απόδοση αυτή ήταν μάλιστα η καλύτερη ανάμεσα στα κράτη-μέλη του ΟΟΣΑ. Ο τουρισμός συνεισφέρει το 5,5% του τουρκικού ΑΕΠ και είναι ιδιαίτερα πολύτιμος λόγω της εισροής ξένου συναλλάγματος, το οποίο αμβλύνει σε ένα βαθμό τα προβλήματα που προκύπτουν από το εξαιρετικά υψηλό έλλειμμα εμπορικών συναλλαγών. Τα συνολικά έσοδα από τον τουρισμό ανήλθαν στα 14 δισεκατομμύρια δολάρια το 2005, την επόμενη χρονιά, όμως, παρουσιάστηκε κάμψη εξαιτίας παραγόντων, όπως οι τρομοκρατικές επιθέσεις και η ανατίμηση της τουρκικής λίρας, η οποία ευθύνεται για την αύξηση του κόστους για τους τουρίστες. Πρόβλημα υπάρχει, επίσης, και με την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών. Στόχος για το 2007 είναι οι αφίξεις τουριστών να φθάσουν τα επίπεδα του 2005. Μακροπρόθεσμος δε στόχος είναι να πάψει η χώρα να εξαρτάται από το μαζικό τουρισμό και να αποτελέσει πόλο έλξης για τουρίστες που ζοδεύουν περισσότερα χρήματα στις διακοπές τους.

The idea of EU integrations saves Turkey.

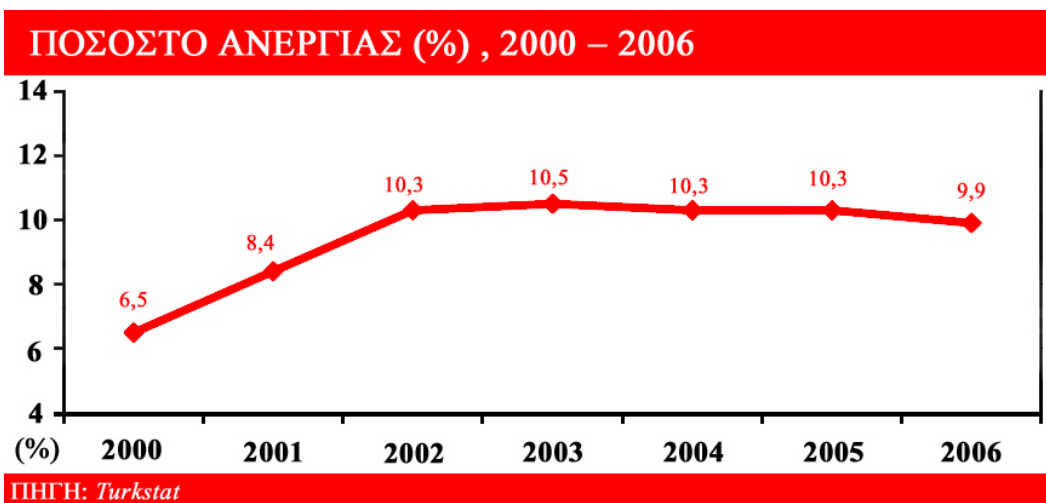
Σε διψήφιο νούμερο το 2009 το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Τα τελευταία χρόνια ο τουρισμός συμβάλλει σημαντικά στην τουρκική οικονομία.

3.3 Απασχόληση

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Τουρκικής Στατιστικής Υπηρεσίας, το ποσοστό ανεργίας για το 2006 μειώθηκε κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2004 (10,3%) και το 2005 (10,3%), φτάνοντας το 9,9%. Σε απόλυτους αριθμούς, ο αριθμός των ανέργων μειώθηκε κατά 74.000, φτάνοντας τα 2.446.000 άτομα. Τους πρώτους μήνες του 2007, το ποσοστό ανεργία καταγράφει πτωτική τάση. Το ποσοστό ανεργίας του Ιανουαρίου (περίοδος Δεκεμβρίου 2006 – Φεβρουαρίου 2007) περιορίστηκε στο 11% από 11,8% για την ίδια περίοδο του 2006 και το αντίστοιχο ποσοστό του Φεβρουαρίου (Ιανουάριος – Μάρτιος 2006) μειώθηκε στο 11,4% από 11,9%.

Το 2006 το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε στο 9,9%.

Το ποσοστό ανεργίας του Φεβρουαρίου μειώθηκε στο 11,4%.

Ο αριθμός των εργαζομένων αυξήθηκε κατά 794.000.

Το πρώτο τρίμηνο του 2007 ο αριθμός των εργαζομένων αυξήθηκε κατά 794.000 άτομα σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2006, φτάνοντας τους 21.398.000 εργαζόμενους και ο αριθμός των ανέργων έφτασε τους 2.760.000 ανέργους. Η μείωση του ποσοστού ανεργίας οφείλεται, κυρίως, στην αύξηση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών, καθώς, σε ετήσια βάση δημιουργήθηκαν 452.000 νέες θέσεις εργασίας και το μερίδιο των απασχολούμενων στον κλάδο των υπηρεσιών ξεπέρασε οριακά το 50% του συνόλου των εργαζομένων. Παράλληλα, μειώθηκε το αντίστοιχο μερίδιο του αγροτικού τομέα από 25,1% σε 24,9%, παρά την αύξηση των εργαζομένων στον κλάδο σε σχέση με το 2006.

Διάρθρωση Εργατικού Δυναμικού (Φεβρουάριος)

Εργαζόμενοι ανά κλάδο (1.000 άτομα)	Φεβρουάριος			
	2006	Μερίδιο (%)	2007	Μερίδιο (%)
Αγροτικός Τομέας	5.167	25,1	5.337	24,9
Εκτός Αγροτικού Τομέα	15.438	74,9	16.062	75,1
Βιομηχανία	4.209	20,4	4.346	20,3
Κατασκευές	971	4,7	1.006	4,7
Υπηρεσίες	10.258	49,8	10.710	50,1
Σύνολο Εργαζομένων	20.604	100	21.398	100
Εργατικό δυναμικό	23387		24.158	
Ανεργοί	2783	11,9%	2.760	11,4%

Πηγή: Turkstat

Το πραγματικό ποσοστό ανεργίας της Τουρκίας ξεπερνά το 16,9%;

Το υψηλό ποσοστό ανεργίας παραμένει μία μεγάλη πρόκληση για την τουρκική οικονομία, παρά τις υψηλές επιδόσεις οικονομικής ανάπτυξης των τελευταίων χρόνων. Ειδικοί υποστηρίζουν πως το ποσοστό της ανεργίας που υπολογίζεται από την Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία δεν αντανακλά την πραγματική εικόνα του προβλήματος, τονίζοντας πως το πραγματικό ποσοστό ξεπερνά το 16,9%.

Σκεπτικισμός προέκυψε γύρω από την ακρίβεια των στοιχείων της Τουρκικής Στατιστικής Υπηρεσίας σχετικά με το ποσοστό ανεργίας. Σύμφωνα με μία νέα μελέτη των *Yükseler* και *Türkan*, το συγκεκριμένο ποσοστό αγγίζει το 16,9%, ήτοι 6,9% υψηλότερο από αυτό που εκτιμά η Turkstat, με τη συμμετοχή των νοικοκυριών στο εργατικό δυναμικό να βαίνει μειούμενη. Ενώ ο αριθμός των ατόμων που φθάνουν στην ηλικία για εργασία αυξήθηκε κατά 3,6 εκατομμύρια το διάστημα 2002-2006, μόνο το 26,9% εξ αυτών κατάφερε να βρει δουλειά. Ο μέσος όρος ηλικίας για τους απασχολούμενους είναι τα 36 έτη, ενώ οι άνεργοι έχουν μικρότερη ηλικία, αλλά υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης. Τέλος, σύμφωνα με την Turkstat, 2,7 εκατομμύρια από τα συνολικά 17,5 εκατομμύρια νοικοκυριά βρίσκονταν κάτω από το όριο της φτώχειας το 2005.

Η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό της Τουρκίας ανέρχεται μόλις στο 26%.

Η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό της Τουρκίας ανέρχεται μόλις στο 26%, παρουσιάζοντας μάλιστα μείωση σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ποσοστά της δεκαετίας του 1990. Οι κυριότερες αιτίες για αυτήν την τάση είναι οι διακρίσεις λόγω φύλου, η ελλιπής εκπαίδευση και η «μαύρη εργασία», καθώς σύμφωνα με εκτιμήσεις το 66% των γυναικών απασχολείται, χωρίς να είναι δηλωμένο. Οι γυναίκες αντιμετωπίζουν προβλήματα άνισης μεταχείρισης ακόμη και στον επιχειρηματικό κόσμο.

3.4 Δημόσια Οικονομικά

Το δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε κατά 21%.

Το πρώτο τετράμηνο του 2007 το δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε κατά 21% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο τον προηγούμενο χρόνο, φτάνοντας σχεδόν τα 5,4 δις τουρκικών λιρών. Η επίδοση αυτή αποτελεί το 32% του ελλείμματος – στόχου που έχει τεθεί από την κυβέρνηση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το οποίο είναι 16830 εκ. τουρκικές λίρες. Η περιορισμένη οικονομική δραστηριότητα και τα χαμηλά επίπεδα εσωτερικής ζήτησης οδήγησαν σε πραγματική μείωση σε ετήσια βάση κατά 2,9% των εσόδων από τη φορολογία για τους τέσσερις πρώτους μήνες του 2007.

Παράλληλα, αυξήθηκαν σε πραγματικούς όρους οι δαπάνες για αποπληρωμή χρέους (12,1%) και οι λοιπές δαπάνες (8,2) σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2006, ενώ, το πλεόνασμα του ισοζυγίου κεντρικής κυβέρνησης ανήλθε στα 13667 εκ. τουρκικές λίρες, επίδοση που είναι αυξημένη κατά 8,9% σε σχέση με πέρυσι και καλύπτει το 37,8% του ποσού – στόχου.

Το πλεόνασμα του ισοζυγίου κεντρικής κυβέρνησης ανήλθε στα 13667 εκ.

Εκατομμύρια τουρκ. λιρών	2007			Πραγματική μεταβολή (%)	Στόχος Προϋπ.
	Μαρτ.	Απρ.	Ιαν – Απρ.		
Δαπάνες	15641	16363	65805	9,3	204989
Δαπάνες για αποπληρωμή χρέους	3979	3080	19047	12,1	52946
Λοιπές Δαπάνες	11662	13282	46757	8,2	152043
Έσοδα	20481	14315	60424	8	188159
Έσοδα από φόρους	11330	9859	43800	-2,9	158153
Λοιπά Έσοδα	9151	4456	16624	54,4	30006
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	4841	-2048	-5380	21	-16830
Ισοζύγιο Κεντρικής Κυβέρνησης	8820	1032	13667	8,9	36116

Τα έσοδα από φόρους που προέρχονται από τον τομέα των επιχειρήσεων μειώθηκαν κατά 17%.

ΠΗΓΗ: Turkish Ministry of Finance

Συγκεκριμένα, όσον αφορά τα έσοδα από φόρους, τα έσοδα από φόρους που προέρχονται από τον τομέα των επιχειρήσεων μειώθηκαν σε πραγματικούς όρους κατά 17% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2006, εξέλιξη που οφείλεται, κυρίως, στη μείωση σε ορισμένες περιπτώσεις των φορολογικών συντελεστών και την επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης, τα έσοδα από το ΦΠΑ μειώθηκαν σε ετήσια βάση κατά 12% ως αποτέλεσμα της ιδιαίτερης συρρίκνωσης της εσωτερικής καταναλωτικής ζήτησης, η οποία, αντιθέτως, ήταν έντονη τους πρώτους τέσσερις μήνες του 2006. Η αύξηση στα έκτακτα έσοδα αποδίδεται εν μέρει στην καταβολή της πληρωμής για την πώληση της Turk Telecom.

Το πρώτο τετράμηνο του 2007 οι λοιπές δαπάνες αυξήθηκαν σε ετήσια βάση κατά 8,2%, φτάνοντας τα 46.7 εκ.

Οι δαπάνες για την αποπληρωμή φόρων αυξήθηκαν σε ετήσια βάση κατά 12,1%, λόγω την αύξηση των επιτοκίων μετά την χρηματοοικονομική κρίση του Μαΐου – Ιουλίου του προηγούμενου έτους. Επιπρόσθετα, το πρώτο τετράμηνο του 2007, οι λοιπές δαπάνες αυξήθηκαν σε ετήσια βάση κατά 8,2%, φτάνοντας τα 46.7 εκ. τουρκικές λίρες, επίδοση που καλύπτει το 30,8% του ποσού – στόχου για το 2007. Η εξέλιξη αυτή είναι ανησυχητική, διότι, τους επόμενους μήνες αναμένεται να αυξηθούν ιδιαίτερα οι δαπάνες για αγαθά, υπηρεσίες και παροχές προς υπαλλήλους λόγω των εκλογών του Ιουλίου, ενώ, παράλληλα θα αυξηθούν και οι μεταβιβάσεις προς το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης – οι οποίες ήταν χαμηλές την περίοδο Μαΐου – Αυγούστου το 2006. Η προεκλογική περίοδος σε συνδυασμό με την επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας και τη μείωση του ΦΠΑ σε ορισμένους κλάδους προκαλούν ανησυχίες σχετικά με τη δημοσιονομική πειθαρχία της τουρκικής κυβέρνησης για το 2007.

Προεκλογικές διευκολύνσεις για τους αγρότες

Η τουρκική κυβέρνηση προχωρά σε προεκλογική εξαγγελία για οικονομική διευκόλυνση και βοήθεια προς των αγρότες περίπου 40 τουρκικών πόλεων, μεταθέτοντας για ένα χρόνο τις δόσεις των αγροτικών δανείων - χωρίς μεταβολές στα επιτόκια - προς την Ziraat Bank και την Αγροτική πιστωτική συνεργασία. Το νέο πακέτο μέτρων αναμένεται να κοστίσει στην κυβέρνηση 1 δις τουρκικές λίρες.

Μείωση φορολογίας στην απασχόληση μετά τις εκλογές

Σύμφωνα με δηλώσεις του Τούρκου υπουργού οικονομικών, η κυβέρνηση Ερντογάν σκοπεύει μετά τις εκλογές να προχωρήσει σε μείωση της φορολογίας για την απασχόληση, επιδιώκοντας την ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας, ενέργεια, όμως, που ενδέχεται να επηρεάσει αρνητικά τις υποχρεώσεις της χώρας προς το ΔΝΤ.

Η κυβέρνηση Ερντογάν σχεδιάζει σε περίπτωση που επανεκλεγεί, να ιδιωτικοποιήσει την καπνοβιομηχανία Tekel μετά τις εκλογές και την κρατική εταιρία εθνικού λαχείου τον επόμενο χρόνο, σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργού Οικονομικών Kemal Unakitan.

Ιδιωτικοποίηση της Tekel μετά τις εκλογές

Ανησυχία του ΔΝΤ για τη μείωση των φορολογικών συντελεστών

Αισιόδοξη η Παγκόσμια Τράπεζα για τη συνέχιση των μεταρρυθμίσεων

Μετάθεση μεταρρυθμίσεων για την κοινωνική ασφάλιση

Ο πληθωρισμός της τουρκικής οικονομίας τους τελευταίους δύο μήνες καταγράφει πτωτική πορεία.

Η σφιχτή νομισματική πολιτική φαίνεται να αποδίδει καρπούς.

Ανησυχίες εξέφρασε το ΔΝΤ μέσω του αντιπροσώπου του Hugh Bredenkamp για τη μείωση των συντελεστών φορολόγησης κατά 10 μονάδες στον τουριστικό τομέα και στα είδη διατροφή. Συγκεκριμένα, τονίζεται πως η απόφαση αυτή πάθηκε, χωρίς τη συμφωνία ή συμβουλή του ΔΝΤ και ενδέχεται να επηρεάσει αρνητικά τη δημοσιονομική πειθαρχία της τουρκικής κυβέρνησης, ιδιαίτερα, κατά τη διάρκεια μία χρονιάς εκλογών.

Ο αντιπρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας για την Ευρώπη και την Κεντρική Ασία Shigeo Katsu δήλωσε την αισιοδοξία του για τη συνέχιση των οικονομικών μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία, παρά το προεκλογικό κλίμα που επικρατεί και συμφώνησε με την απόφαση των χρηματοπιστωτικών οργανισμών να μην υποβαθμίσουν την πιστοληπτική ικανότητα της Τουρκίας. Σύμφωνα με τον Katsu, πρόβλημα στην πορεία των μεταρρυθμίσεων θα μπορούσε να προκαλέσει η δημιουργία μίας κυβέρνησης συνασπισμού.

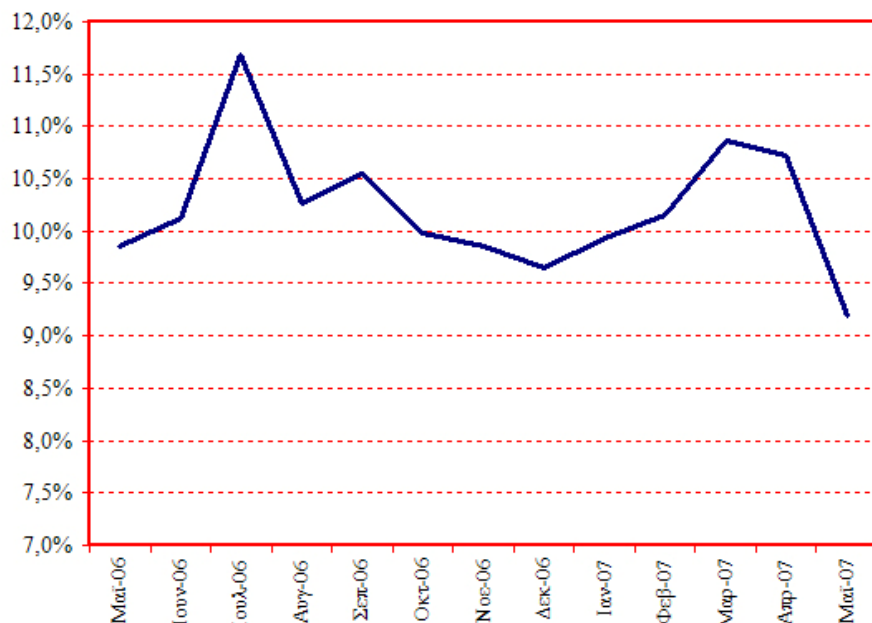
Το ΔΝΤ ολοκλήρωσε την αναθεώρηση της Συμφωνίας Αναμονής με την Τουρκία και ενέκρινε τη χορήγηση δανείου ύψους 1,1 δισεκατομμυρίου δολαρίων. Το ΔΝΤ παρότρυνε τόσο την παρούσα, όσο και την επόμενη κυβέρνηση να διατηρήσουν την κατεύθυνση που τους προτείνει το Ταμείο για την περαιτέρω ενίσχυση της οικονομίας της χώρας.

Η τουρκική κυβέρνηση αποφάσισε την αναβολή της ψήφισης ενός σημαντικού νομοσχεδίου για την κοινωνική ασφάλιση για την επόμενη χρονιά. Το νομοσχέδιο που προτεινόταν και από το ΔΝΤ που προβλεπόταν να τεθεί σε ισχύ ήδη από τον Ιανουάριο, θα άμβλυνε το αυξανόμενο έλλειμμα στην κοινωνική ασφάλιση, καθώς θα αύξανε το όριο συνταξιοδότησης στα 65 έτη και για τα δύο φύλα ως το 2048. Το έλλειμμα στην κοινωνική ασφάλιση αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα βάρη του προϋπολογισμού.

3.5 Νομισματική πολιτική

Μετά την ανοδική πορεία του πρώτου τριμήνου, ο πληθωρισμός της τουρκικής οικονομίας τους τελευταίους δύο μήνες καταγράφει πτωτική πορεία. Η πληθωριστική αύξηση του πρώτου τριμήνου του 2007 οφείλεται στην αύξηση των διεθνών τιμών του πετρελαίου και χρυσού σε συνδυασμό με μια μικρή υποχώρηση της τουρκικής λίρας και την αύξηση των τιμών σε προϊόντα καπνού και αλκοόλ λόγω της φορολογικής προσαρμογής. Η διατήρηση της σφιχτής νομισματικής πολιτικής φαίνεται να αποδίδει καρπούς, καθώς ο ρυθμός πληθωρισμού (CPI) του Μαΐου αυτές για πρώτη φορά σε επίπεδα προ της χρηματοοικονομικής κρίσης του Μαΐου – Ιουνίου του 2006.

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ CPI (%), (2006 - 2007)

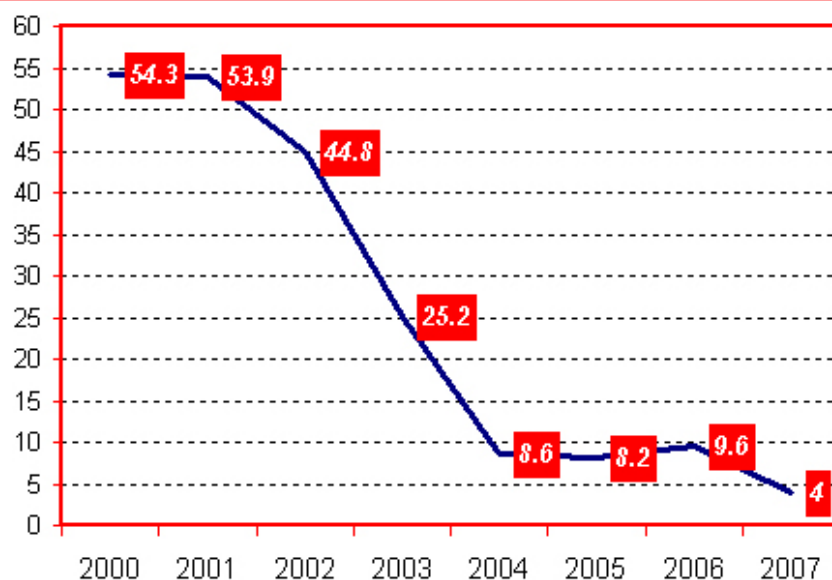
ΠΗΓΗ: CBRT

Συγκεκριμένα, το Μάιο ο δείκτης τιμών καταναλωτή (CPI) αυξήθηκε κατά 0,5% και σε ετήσια βάση περιορίστηκε στο 9,2% από το 10,7% του Απριλίου, επίδοση που αποδίδεται κυρίως στη μείωση των τιμών σε είδη διατροφής. Επιπρόσθετα, ο δείκτης τιμών παραγωγού (PPI) αυξήθηκε κατά 0,39% και σε ετήσια βάση μειώθηκε στο 7,1% από το 9,7% του Μαΐου του 2006. Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί πως καταγράφεται πτώση των τιμών των «πακέτων» διακοπών κατά 3,3% σε σχέση με πέρυσι, ενώ, χαμηλές ήταν και οι πληθωριστικές πιέσεις από την αγορά κατοικίας.

Το Μάιο ο δείκτης τιμών καταναλωτή περιορίστηκε στο 9,2%.

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ (%) CPI - (2000 - 2007*)

Πηγή: IMF and CBRT

Ο δείκτης τιμών παραγωγού μειώθηκε στο 7,1%.

Θεωρείται σχεδόν ανέφικτος ο στόχος του 4% για το τέλος του 2007.

Η Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας διατηρεί τα υψηλά επιτόκια στην προσπάθεια της να περιορίσει τις ισχυρές πληθωριστικές πιέσεις που προέκυψαν μετά τη mini χρηματοοικονομική κρίση του προηγούμενου έτους. Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα της έκθεσης της Κεντρικής Τράπεζας, ο πληθωρισμός αναμένεται να φτάσει τον Ιούνιο στο 6,7%, το Σεπτέμβριο στο 5,3% και το Δεκέμβριο στο 4%. Ωστόσο, θεωρείται σχεδόν ανέφικτος ο στόχος του 4% για το τέλος του 2007, διότι τα επίπεδα πληθωρισμού απέχουν αρκετά από τις προσδοκίες της Κεντρικής Τράπεζας. Αναλυτές υπολογίζουν πως στο τέλος του 2007 ο πληθωρισμός στην καλύτερη περίπτωση θα φτάσει το 6,5%, επίδοση αρκετά καλή – αν και απέχει 2,5 ποσοστιαίες μονάδες από την επίδοση-στόχο -3,5 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από τον πληθωρισμό του 2006.

Η έντονη προεκλογική περίοδος και η δημοσιονομική επέκταση που αυτή επιφέρει δυσχεραίνουν το έργο της Κεντρικής Τράπεζας.

Η έντονη προεκλογική περίοδος και η δημοσιονομική επέκταση που αυτή επιφέρει δυσχεραίνουν το έργο της Κεντρικής Τράπεζας, η οποία είναι αποφασισμένη να διατηρήσει αμετάβλητα τα υψηλά επιτόκια, επιδιώκοντας παράλληλα τη διασφάλιση της σταθερότητας της τουρκικής οικονομίας από όποιες αποσταθεροποιητικές τάσεις εκπορεύονται από την πολιτική ρευστότητα των τελευταίων μηνών. Η επιτυχημένη έκβαση της εκλογικής αναμέτρησης και η αποκατάσταση της πολιτικής σταθερότητας θα απεγκλωβίσουν την τουρκική οικονομία, επιτρέποντας τη συνέχιση της αναπτυξιακής διαδικασίας και τη διασφάλιση της μακροοικονομικής σταθερότητας. Αυτή η εξέλιξη ενδέχεται να επιτρέψει την Κεντρική Τράπεζα να προχωρήσει σε μείωση των επιτοκίων της, καθώς θα συνεχίζεται ο περιορισμός των πληθωριστικών πιέσεων, ενισχύοντας την εσωτερική ζήτηση για κατανάλωση και επενδύσεις.

Η Τουρκική Κεντρική Τράπεζα ενήργησε, όπως είχαν προεξοφλήσει οι αγορές και διατήρησε στα ίδια επίπεδα τα βασικά επιτόκια. Σε σχετική της ανακοίνωση, η ΤΚΤ αναφέρει πως η καταναλωτική ζήτηση του ιδιωτικού τομέα επιβραδύνεται, ενώ η ζήτηση για αγαθά από την αλλοδαπή παραμένει ισχυρή. Η πτωτική τάση του πληθωρισμού αναμένεται να συνεχιστεί, αν και η ΤΚΤ θα ακολουθήσει συμπεριφορά ιέρακος για να διασφαλιστεί αυτή η κατεύθυνση εν μέσω προεκλογικής περιόδου.

Η Τουρκική Κεντρική Τράπεζα διατήρησε στα ίδια επίπεδα τα βασικά επιτόκια.

Η Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας τονίζει πως απαιτείται η διατήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας.

Ένδυση και υπόδηση παρουσίασαν τις υψηλότερες αυξήσεις τιμών με 11,35%.

Η Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας τονίζει πως απαιτείται η διατήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας κατά τη διάρκεια της έντονης προεκλογικής περιόδου για να επιτευχθούν οι πληθωριστικοί στόχοι της νομισματικής πολιτικής, καθώς τους πέντε πρώτους μήνες οι λοιπές δαπάνες της κυβέρνησης αυξήθηκαν πέραν του επιδιωκόμενου επιπέδου.

Η Τουρκική Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε να αφήσει σταθερά τα βασικά επιτόκια, με σκοπό να προσεγγίσει το μεσοπρόθεσμο πληθωριστικό της στόχο. Σύμφωνα με την ΤΚΤ, οι κίνδυνοι πληθωρισμού στις τιμές των υπηρεσιών, η αύξηση των τιμών πετρελαίου και η συνεχιζόμενη αίσθηση αβεβαιότητας την οδήγησαν προς αυτήν την απόφαση. Η επόμενη μείωση των επιτοκίων αναμένεται να έρθει μετά τις εκλογές του Ιουλίου. Το Μάιο, ο πληθωρισμός κυμάνθηκε στο 9,23%, υπερδιπλάσιος από το στόχο του 4% που τέθηκε από την ΤΚΤ. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, ο πληθωρισμός θα φθάσει στο 7,66% μέχρι το τέλος του έτους.

Μετά από 5 μήνες διψήφιου αριθμού, ο πληθωρισμός έπεσε στο 9,23% τον Μάιο. Ένδυση και υπόδηση παρουσίασαν τις υψηλότερες αυξήσεις τιμών με 11,35%. Οι δαπάνες για την εκπαίδευση και για τις μεταφορές αυξήθηκαν κατά 0,41% και 0,37% αντίστοιχα. Αναπάντεχη μείωση κατά 1,66% παρουσίασαν οι τιμές τροφίμων και ποτών, οι οποίες οδήγησαν τον πληθωρισμό σε χαμηλότερα επίπεδα.

Στο τέλος Μαΐου ο Διοικητής της Τουρκικής Κεντρικής Τράπεζας Durmuş Yılmaz δήλωσε πως η ΤΚΤ αντιμετωπίζει ένα σοβαρό χάσμα αξιοπιστίας, καθώς δεν έχει καταφέρει να επιτύχει τον πληθωριστικό στόχο του 4% που έχει θέσει. Η αύξηση των επιτοκίων κατά 425 πόντους βάσης μέσα στο προηγούμενο έτος είχε ως συνέπεια την επιβράδυνση του ρυθμού μεγέθυνσης, αλλά συγκράτησε τις πληθωριστικές προσδοκίες.

3.6 Αγορά Χρήματος

Η παρέμβαση του τουρκικού στρατού και η αλλαγή της σειράς διεξαγωγής των εκλογών ενίσχυσαν τις ανησυχίες.

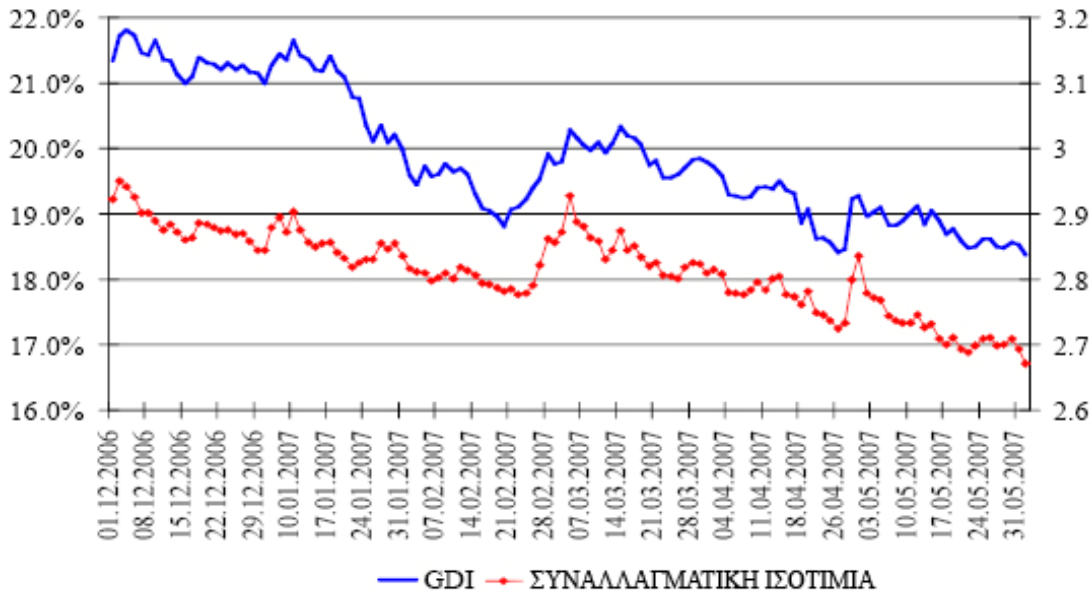
Η υψηλή ρευστότητα και ο σχετικά σύντομος ορισμός πρόωρων βουλευτικών εκλογών συντέλεσαν στην ανάκαμψη της τουρκικής λίρας.

Η θετική αντίδραση των χρηματαγορών μετά τη διαταραχή των πρώτων ημερών του Μαΐου διακόπηκε από την πολιτική κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας του επόμενου μήνα. Η προειδοποιητική παρέμβαση του τουρκικού στρατού και η αλλαγή της σειράς διεξαγωγής των εκλογών ενίσχυσαν τις ανησυχίες στους επενδυτικούς κύκλους, οι οποίες μεταφράστηκαν σε υποχώρηση της τουρκικής λίρας έναντι του ευρώ και του δολαρίου την τελευταία εβδομάδα του Απριλίου. Συγκεκριμένα, η ισοτιμία τουρκικής λίρας / δολαρίου αυξήθηκε την 1^η Μαΐου στο 1.383 από το 1.333 τις 27^η Απριλίου, ενώ η ισοτιμία τουρκικής λίρας / ευρώ για την ίδια περίοδο αυξήθηκε από 1.817 σε 1.886. Παράλληλα, το ομολογιακό επιτόκιο σημείωσε σημαντική άνοδο, καθώς από 18,5% την 27^η Απριλίου ανέβηκε στο 19,3% την 1^η Μαΐου. Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί πως η αγορά αντέδρασα άμεσα μετά την παρέμβαση των στρατιωτικών, καθώς τις προηγούμενες ημέρες κατά τις οποίες ανακοινώθηκε η υποψηφιότητα Gül για το προεδρικό αξίωμα το ομολογιακό επιτόκιο διατήρησε την καθοδική του πορεία, φτάνοντας στις 27 Απριλίου το κατώτερο σημείο μετά την mini κρίση Μαΐου – Ιουνίου.

Ωστόσο, η υψηλή ρευστότητα που παρουσιάζουν οι διεθνείς αγορές, εξέλιξη που ευνοεί τις αναδυόμενες αγορές, σε συνδυασμό με το σχετικά σύντομο ορισμό πρόωρων βουλευτικών εκλογών συντέλεσαν στην ανάκαμψη της τουρκικής λίρας και στη συνέχιση της ανοδικής της πορείας, κυρίως, ως προς το δολάριο. Η έντονη προσδοκία για μείωση των επιτοκίων της FED το Μάιο ενδυνάμωσε τη ρευστότητα στις διεθνείς αγορές και πυροδότησε εισροές κεφαλαίων προς τις αναδυόμενες αγορές, αφού οι υψηλές αποδόσεις ήταν αρκετά ελκυστικές για τους επενδυτές σε σχέση με τις αντίστοιχες των ανεπτυγμένων οικονομιών. Το κίνητρο για υψηλή κερδοφορία ήταν ιδιαίτερα ισχυρό το Μάιο, καθώς οι επενδυτές σε ορισμένες περιπτώσεις αγνόησαν άλλες εξελίξεις όσον αφορά την εσωτερική πολιτική κατάσταση και την διεθνή οικονομία. Στην περίπτωση της Τουρκίας, η διατήρηση των εισροών κεφαλαίων αποδίδεται – εκτός από τη διεθνή τάσεις προς τις αναδυόμενες αγορές – και στην άμεση προσπάθεια ομαλοποίησης της πολιτικής κατάστασης από την τουρκική κυβέρνηση και στην ενταξιακή πορεία της χώρας προς την ΕΕ, η οποία αποτελεί σημαντικό σταθεροποιητικό παράγοντα.

Έτσι, η ισοτιμία της τουρκικής λίρας με το καλάθι συναλλαγματικών ισοτιμιών την 4^η Ιουνίου μειώθηκε σε σχέση με τα τέλη Απριλίου κατά 4,6%, φτάνοντας το 2.671. Επίσης, το ομολογιακό επιτόκιο (Φεβρουαρίου 4, 2009) την 5^η Ιουνίου ανήλθε 18,1%, καταγράφοντας μείωση περισσότερο από 1 ποσοστιαία μονάδα σε σχέση με τα τέλη Απριλίου.

ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΟΜΟΛΟΓΩΝ (GDI)* ΚΑΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ**

Η πολιτική αστάθεια ενισχύει την ευαισθησία της τουρκικής αγοράς σε μεταβολές στις διεθνείς αγορές.

Πηγή: CBRT

Επεξεργασία: Yapi Kredi Bank

* Επιτόκιο ομολόγων

** Καλάθι Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, 1 δολάριο και 0,77 ευρώ

Οι επόμενοι μήνες είναι ιδιαίτερα κρίσιμοι, διότι είναι αρκετά πιθανόν να περιοριστούν η ρευστότητα στις διεθνείς αγορές και οι εισροές στις αναδυόμενες αγορές. Η πολιτική αστάθεια ενισχύει την ευαισθησία της τουρκικής αγοράς σε μεταβολές στις διεθνείς αγορές, καθιστώντας επιτακτική ανάγκη την άμεση σταθεροποίηση της εσωτερικής κατάστασης μετά τις εκλογές στις 22 Ιουλίου και τη συνέχιση των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων στο πλαίσιο της συνεργασίας με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και της ενταξιακής πορείας στην ΕΕ.

Την 16^η Μαΐου η τουρκική λίρα ανήλθε στο υψηλότερο επίπεδο συναλλαγματικής έναντι του δολαρίου για το 2007, φτάνοντας τις 1.3230 τουρκικές λίρες ανά δολάριο. Η αμέσως επόμενη υψηλότερη συναλλαγματική ισοτιμία έναντι του δολαρίου για το 2007 ήταν στις 26 Απριλίου, όταν έφτασε τις 1.3255 τουρκικές λίρες.

Οι ανησυχίες για ενδεχόμενη επέμβαση του τουρκικού στρατού στο Βόρειο Ιράκ επιδείνωσαν τις επιπτώσεις του διεθνούς κύματος εκποίησης τίτλων την πρώτη εβδομάδα του Ιουνίου, με αποτέλεσμα την 8^η Ιουνίου η τουρκική λίρα να υποχωρήσει έναντι του δολαρίου κατά 2,6%, φτάνοντας το 1.3620. Η τουρκική λίρα ανέκαμψε τις επόμενες μέρες, καθώς η τουρκική εισβολή στο Ιράκ καθυστερούσε, φτάνοντας σε σχέση με το δολάριο το 1.34. Ωστόσο, ο κίνδυνος μεγαλύτερης πτώσης του τουρκικού νομίσματος παραμένει ισχυρός εφόσον διατηρείται το ενδεχόμενο τουρκικής εισβολής, ιδιαίτερα μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, και η πολιτική αβεβαιότητα.

Σύμφωνα με το AIG Global Investment Group, η Τουρκία παραμένει ένας από τους σημαντικότερους επενδυτικούς προορισμούς λόγω του υψηλού επιτοκίου της (17.5), το οποίο είναι ένα από τα υψηλότερα του κόσμου, παρ' όλη την αστάθεια που παρουσιάζει το νόμισμα της.

Την 16^η Μαΐου η τουρκική λίρα ανήλθε στο υψηλότερο επίπεδο συναλλαγματικής έναντι του δολαρίου για το 2007.

Την 8^η Ιουνίου η τουρκική λίρα υποχώρησε έναντι του δολαρίου κατά 2,6%, φτάνοντας το 1.3620.

Ο οίκος αξιολόγησης Fitch κατάταξε την Τουρκία σε κατώτερη κατηγορία πιστοληπτικής ικανότητας λόγω της ενίσχυσης του πολιτικού κινδύνου.

Ο οίκος αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας Fitch κατάταξε την Τουρκία και τα πιστωτικά εργαλεία χρηματοδότησης της τουρκικής κυβέρνησης σε κατώτερη κατηγορία πιστοληπτικής ικανότητας λόγω της ενίσχυσης του πολιτικού κινδύνου. Συγκεκριμένα, από την κατηγορία που η κατάσταση της τουρκικής οικονομίας χαρακτηρίζεται ως θετική «έπεσε» στην κατηγορία που χαρακτηρίζεται ως σταθερή και βαθμολογείται με BB-. Στα ίδια επίπεδα κομούνται και οι αξιολογήσεις της Moody's Investors Service και Standard & Poor, με την πρώτη να υποστηρίζει πως η εξέλιξη της εκλογικής αναμέτρησης θα προσδιορίσει σημαντικά τη διαβάθμιση τους επόμενους μήνες, καθώς σε περίπτωση κυβέρνησης συνασπισμού κομμάτων θα διατηρηθούν και ενδεχομένως να αυξηθούν οι πολιτικοί κίνδυνοι για την τουρκική οικονομία.

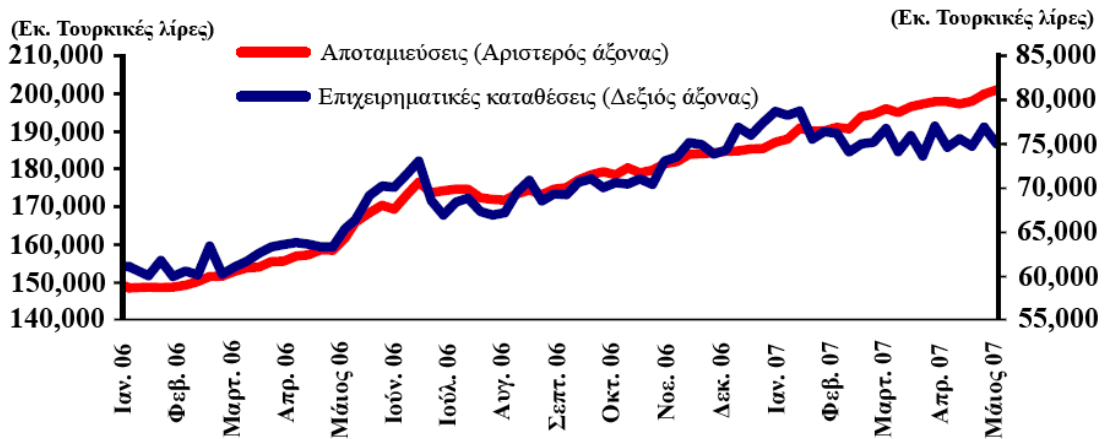
3.7 Τραπεζικός Τομέας

Οι επιδόσεις του τραπεζικού τομέα αποτυπώνουν τις εξελίξεις στην οικονομία και στην πολιτική κατάσταση της χώρας, καθώς συνεχίζεται η αύξηση της αποταμίευσης και η επιβράδυνση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης λόγω της σφιχτής νομισματικής πολιτικής της Κεντρικής Τράπεζας, ενώ έκδηλη είναι η ανησυχία για τις επιπτώσεις της πολιτικής αστάθειας. Ως τις 18 Μαΐου ο όγκος των καταθέσεων ανήλθε στα 314.1 δις τουρκικές λίρες, καταγράφοντας άνοδο 2,8% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και 5,8% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους. Αυτή η αύξηση των καταθέσεων οφείλεται, κυρίως, στη διατήρηση της ανοδικής πορείας των αποταμιεύσεων, διότι οι καταθέσεις για επιχειρηματικούς σκοπούς μειώθηκαν. Οι καταθέσεις σε ξένο νόμισμα και σε τουρκική λίρα αυξήθηκαν αμφοτέρως. Συγκεκριμένα, από τα τέλη Ιουνίου του 2006 οι καταθέσεις σε τουρκική λίρα σημείωσαν άνοδο 10,8%, ενώ οι καταθέσεις σε ξένο νόμισμα (σε όρους δολαρίου) αυξήθηκαν κατά 35%, φτάνοντας τα 89.7 δις δολάρια, και αποτελούνται, κυρίως, από αποταμιεύσεις.

Ο όγκος των καταθέσεων ανήλθε στα 314.1 δις τουρκικές λίρες, καταγράφοντας άνοδο 2,8%.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ (2006 - 2007)

Οι καταθέσεις σε τουρκική λίρα σημείωσαν άνοδο 10,8% και οι καταθέσεις σε ξένο νόμισμα αυξήθηκαν κατά 35%.

ΠΗΓΗ: BRSI ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ: IS Turkiye Bankasi

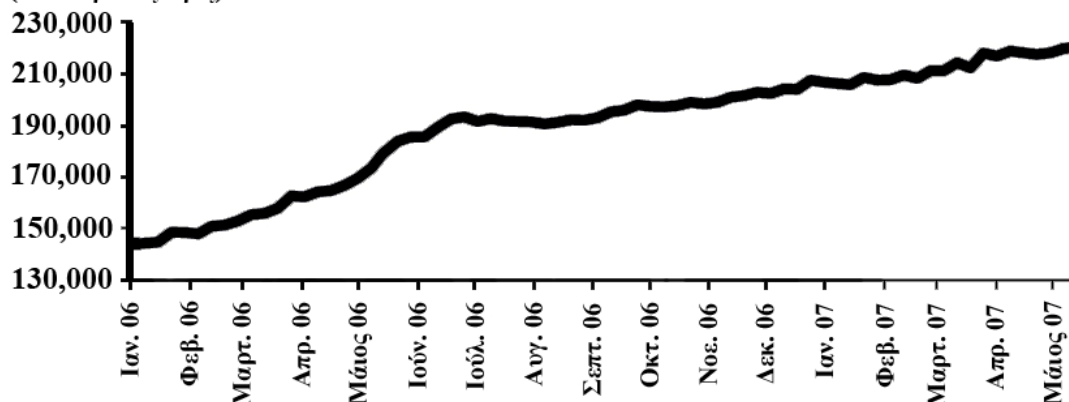
Ο συνολικός όγκος των χορηγήσεων των τραπεζικών ιδρυμάτων ανήλθε στα 220,574 εκ. τουρκικές λίρες.

Η πιστωτική επέκταση του τουρκικού τραπεζικού τομέα συνεχίστηκε και τους πρώτους πέντε μήνες του 2007, ωστόσο ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν μικρότερος σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους. Τα υψηλά επιτόκια που ακολούθησαν τη χρηματοοικονομική διαταραχή της περιόδου Μαΐου – Ιουνίου του 2006 επηρέασαν σημαντικά την πιστωτική επέκταση των τουρκικών τραπεζών τους επόμενους μήνες. Από τον Ιούνιο του 2006 οι ρυθμοί αύξησης των χορηγήσεων καταναλωτικών και επιχειρηματικών δανείων καταγράφουν σημαντική πτώση. Η εξέλιξη αυτή είναι επακόλουθο της σημαντικής συρρίκνωσης των καταναλωτικών και επενδυτικών δαπανών στην τουρκική οικονομία την υπό εξέταση περίοδο. Ως τις 18 Μαΐου ο συνολικός όγκος των χορηγήσεων των τραπεζικών ιδρυμάτων στην Τουρκία ανήλθε στα 220,574 εκ. τουρκικές λίρες, σημειώνοντας άνοδο 1,1% σε σχέση με την ίδια εβδομάδα του προηγούμενου μήνα και 6,2% σε σύγκριση με τα τέλη του 2006, ενώ, ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης υπολείπεται σημαντικά των επιδόσεων του 2006.

ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ (2006 - 2007)

(Εκ. τουρκικές λίρες)

Τα καταναλωτικά δάνεια σημείωσαν αύξηση 10,8%.

ΠΗΓΗ: BRSA ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ: IS Turkiye Bankasi

Τα καταναλωτικά δάνεια ως τα μέσα περίπου του Μαΐου του 2007 σημείωσαν αύξηση 10,8% σε σύγκριση με τα τέλη του 2006 και την ίδια περίοδο ο όγκος των καταναλωτικών και των επιχειρηματικών πιστωτικών καρτών αυξήθηκε κατά 5,6%. Επίσης, στην υπό εξέταση περίοδο τα στεγαστικά δάνεια παρουσίασαν άνοδο 10,1%, ενώ τα δάνεια για αγορά οχημάτων μειώθηκαν κατά 8,1% σε σύγκριση με τις αντίστοιχες χορηγήσεις στα τέλη του 2006.

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

	2004	2005	2006	Απρ 06	Μάι 07*
Καταθέσεις {εκ. Τουρκικές λίρες (Τ.Λ)} εκτός διατραπεζικών καταθέσεων					
Σύνολο	191,360	243,160	296,815	309,432	314,097
Τουρκικές λίρες	106,075	153,995	181,532	191,301	196,580
Ξένο νόμισμα	85,285	89,165	115,283	118,131	117,517
Καταθέσεις σε ξ.ν./σύνολο καταθέσεων (%)	44,6	36,7	38,8	38,2	37,4
Αξιόγραφα (εκ. Τ.Λ) (ονομαστικές αξίες)					
Σύνολο	87,372	90,230	105,505	114,359	110,763
Εγχώριοι	70,912	64,191	65,177	65,878	63,013
Ξένοι	16,460	26,039	40,328	48,481	47,750
Χορηγήσεις (εκ. Τ.Λ) (εκτός δανείων σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς)					
Σύνολο χορηγήσεων	97,329	147,510	207,603	217,537	220,574
σε Τ.Λ	62,542	105,945	153,316	162,593	164,914
σε Ξ.Ν	34,787	41,565	54,287	54,944	55,660
Δάνεια λιανικής τραπεζικής/σύνολο χορηγήσεων (%)	35,9	42,3	44,1	45,7	45,8
Μη εξυπηρετούμενα δάνεια (%)					
Σύνολο χορηγήσεων	6,0	4,8	3,8	3,7	3,7
Χορηγήσεις λιανικής	2,2	2,5	2,4	2,6	2,5
Καθαρή συναλλαγματική θέση τραπεζικού τομέα (εκ. \$)					
Σύνολο	-71	-97	184	-885	-1,005
Εντός ισολογισμού	-1,390	-1,880	-5,467	-7,329	-7,251
Εκτός ισολογισμού	1,318	1,784	5,651	6,444	6,245

*Καλύπτονται στοιχεία μέχρι και την 18η Μαΐου.

Πηγή: BRSA

Από το 2005 στην τουρκική τραπεζική αγορά έχουν εισέλθει 13 ξένες τράπεζες.

Ο ισλαμικός χρηματοοικονομικός κλάδος καταγράφει τα τελευταία χρόνια μια αναπτυξιακή πορεία.

Μία αύξηση κατά μία ποσοστιαία μονάδα των επιτοκίων για ένα μήνα θα προκαλέσει απώλειες 940 εκ. τουρκικών λιρών στις τουρκικές τράπεζες.

Τα τελευταία 2,5 χρόνια ο τουρκικός τραπεζικός κλάδος αναπτύσσεται ραγδαία ως αποτέλεσμα των σημαντικών εισροών ξένων επενδυτικών κεφαλαίων στον κλάδο. Από το 2005 στην τουρκική τραπεζική αγορά έχουν εισέλθει 13 ξένες τράπεζες, αυξάνοντας το μερίδιο των ξένων τραπεζών στο σύνολο του ενεργητικού στο 29,01%. Μετά τις εξαγορές και τις συγχωνεύσεις υπό την ιδιοκτησία ξένων επενδυτών βρίσκονται 11 τουρκικές τράπεζες, οι οποίες έχουν ανοίξει 539 νέα υποκαταστήματα σ' όλη τη χώρα και δημιούργησαν 9.332 θέσεις εργασίας. Η κατάσταση αυτή, ωστόσο, έχει δημιουργήσει σκεπτικισμό και έντονη κριτική – κυρίως από τους οπαδούς της αντιπολίτευσης – ιδιαίτερα μετά την ανακοίνωση της πώλησης της Oyak Bank στην Ολλανδική ING Bank προς 2.67 δις δολάρια στα μέσα Ιουνίου.

Ο ισλαμικός χρηματοοικονομικός κλάδος, ο οποίος καλείται ως *Participation Banks*, καταγράφει τα τελευταία χρόνια μια αναπτυξιακή πορεία. Σύμφωνα με τη *Dinar Standard*, το Σεπτέμβριο του 2006 οι τέσσερις Συμμετοχικές Τράπεζες (*Al Baraka, Bank Asya, Kuveyt Türk* και *Türkiye Finans*) είχαν 340 γραφεία και μελλοντικά αναμένεται να αυξάνονται ανά 50 γραφεία ετησίως. Επίσης το προσωπικό των συγκεκριμένων τραπεζών αυξήθηκε από 5,740 άτομα στα τέλη του 2005 στα 6,340 άτομα τον Ιούνιο του 2006.

Στις 8 Ιουνίου διεθνείς και εθνικές ιδιωτικές τράπεζες στο 4^ο *Pan-European Public Private Partnership Forum 2007* ζήτησαν από την κυβέρνηση να προωθήσει τη θέσπιση νομοθεσίας, η οποία θα διευκολύνει και θα καθιστά πιο ελκυστική στις τράπεζες τη χρηματοδότηση προγραμμάτων δημοσίων έργων, περιορίζοντας τους κινδύνους που αναλαμβάνουν οι τράπεζες κατά την παροχή χρηματοδοτικών πόρων σε συνεργασίες ιδιωτικών φορέων και δημοσίου τομέα.

Σύμφωνα με την έκθεση του *Banking Regulation and Supervision Agency* της Τουρκίας, μία αύξηση κατά μία ποσοστιαία μονάδα των επιτοκίων για ένα μήνα, αναλογιζόμενοι την πολιτική αστάθεια και τη διάρθρωση του ενεργητικού και του παθητικού των τουρκικών τραπεζών, θα προκαλέσει απώλειες 940 εκ. τουρκικών λιρών στις τουρκικές τράπεζες. Σε αντίστοιχη αύξηση των επιτοκίων της *FED* για ένα μήνα οι απώλειες θα ανέλθουν στα 591 εκ. τουρκικές λίρες.

Στις αρχές Μαΐου, η *Moody's* αποφάσισε να αναβαθμίσει την πιστοληπτική ικανότητα των εξής 11 τουρκικών τραπεζών: *Akbank, Anadolubank, Denizbank, Finansbank, HSBC Bank, Ziraat Bank, Tekfenbank, Garanti Bank, İş Bank, Vakıfbank* and *Yapı Kredi*

Σύμφωνα με τους ειδικούς, ο ισλαμικός τρόπος χρηματοδότησης, όπως αυτός προβλέπεται από το θρησκευτικό νόμο της Σαρία, έχει μέλλον, καθώς οι παραδοσιακές τράπεζες στρέφουν το ενδιαφέρον τους προς αυτόν. Η *Standard and Poor's* εκτιμά πως τα κεφάλαια του συγκεκριμένου τομέα ανέρχονται στα 500 δισεκατομμύρια δολάρια, παρουσιάζοντας ετήσια αύξηση 10% για την τελευταία δεκαετία.

4. Κρίση με παρελθόν -Τα τουρκικά διλήμματα χωρίς παρωπίδες.

του
Πάνου Καζάκου*

Αναμφίβολα, με τη συνταγματική κρίση της η Τουρκία περιήλθε σε κατάσταση παρατεταμένης αβεβαιότητας. Ο Θωδωρής Κουλουμπής¹ δεν βλέπει κάποια θετική εξέλιξη στο μέλλον, αλλά μάλλον ένα κακό (μόνιμη απειλή πραξικοπήματος), ένα χειρότερο (πραγματοποίηση πραξικοπήματος) και ένα καταστροφικό σενάριο για την Τουρκία (εμφύλιο στην Τουρκία). Ωστόσο, δεν λείπουν προσεγγίσεις που τείνουν να τοποθετήσουν τα πράγματα σε λιγότερο απαισιόδοξες βάσεις και αναδείχνουν δυσδιάκριτες εξελίξεις.

Η επίσημη Ελλάδα, όπως και σε άλλες περιπτώσεις, έχει εναρμονίσει τη στάση της με τις λοιπές δυτικές χώρες. Τα κίνητρό της, όμως, διαφέρουν: Λόγω των ελληνικών εμπειριών με στρατιωτικά πραξικοπήματα και της εκτίμησης ότι ο τουρκικός στρατός είναι ιδιαίτερα σκληρός σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας (π.χ. στο Κυπριακό), τάσσεται εναντίον του στρατού και των κοινωνικών συμμάχων του στην Τουρκία. Άλλωστε, η επίσημη Ελλάδα, όπως έδειξε η διερεύνηση του πολιτικού λόγου στη Βουλή που κάναμε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών σπάνια ασχολήθηκε σοβαρά με τις εσωτερικές δομές και τη δυναμική της σημερινής Τουρκίας. Στις συζητήσεις των πολιτικών κυριαρχούσαν παραδοσιακά κριτήρια ασφαλείας².

Αντίθετα, η Δύση, γενικότερα και πολλές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ενεργούν υπό την επίδραση της τραυματικής εμπειρίας των τρομοκρατικών χτυπημάτων σε Νέα Υόρκη, Μαδρίτη, Λονδίνο και αλλού. Βλέπουν στο ΑΚΡ του κ. Ερντογάν μια μεταρρυθμιστική δύναμη, έναν αξιόπιστο εταίρο, μια πιθανή γέφυρα ή ανάχωμα (ανάλογα με την οπτική) έναντι του κινδύνου του ισλαμικού εξτρεμισμού.

Η Δύση υποστηρίζει ότι προέχει η δημοκρατία. Η στάση αυτή στηρίζεται σε μια κρίσιμη υπόθεση, ότι η Τουρκία διαφέρει από άλλες ισλαμικές χώρες και ότι η δημοκρατία εκεί δεν θα οδηγήσει σε τραγωδίες- στην άνοδο ακραίων ισλαμικών κινήματων που αξιοποιούν μια διάχυτη κοινωνική δυσαρέσκεια, όπως συνέβη στο Ιράν και την Αλγερία.

Κατά τη γνώμη μου, η Τουρκία όντως διαφέρει για πολλούς λόγους. Γεγονός είναι ότι οι σχετικά πρόσφατες και απολύτως θετικές εξελίξεις στη γείτονα –μεταρρυθμίσεις, σταθεροποίηση, υψηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης κλπ – πραγματοποιήθηκαν από το ΑΚΡ, ένα μετριοπαθές ισλαμικό κόμμα που έχει αποδεχθεί την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας. Αλλά το κόμμα αυτό κινήθηκε εντός ενός θεσμικού πλαισίου, στο οποίο οι δυνάμεις και οι θεσμοί της κοσμικότητας (Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Συνταγματικό Δικαστήριο, στρατός κλπ) διαθέτουν ισχυρές θέσεις. Υπήρχε μια ισορροπία που έθετε όρια στην κυβερνητική αυτονομία.

Πιθανόν, το ΑΚΡ προτείνοντας τον Γκιούλ, επεδίωξε να ανατρέψει τη θεσμική ισορροπία. Αυτή είναι η υπόθεση της «κρυφής ατζέντας» που υποψιάζονται πολλοί τούρκοι και εκφράστηκε στο μαζικό σύνθημα «η Τουρκία δεν θα γίνει ένα δεύτερο Ιράν». Η ιστορική εμπειρία διδάσκει ότι η υπόθεση αυτή δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται επιπόλαια. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι καθώς η Τουρκία ανοίγεται στον ευρωπαϊκό και διεθνή ανταγωνισμό και εισάγει νεωτεριστικούς θεσμούς, η στροφή προς τη θρησκεία, που έχει βαθιές ρίζες, μπορεί να γίνει ισχυρότερη και, τότε, βοηθούσης και της συγκυρίας, να καθορίσει βασικές επιλογές του πολιτικού φορέα που την εκφράζει.

Η Σία Αναγνωστοπούλου επεσήμανε πρόσφατα σε ένα από τα ελάχιστα ενημερωμένα άρθρα για τις εξελίξεις στην Τουρκία³ ότι η ανάλυση περί δύο μετώπων – Ερντογάν εναντίον στρατού, δημοκρατία εναντίον στρατοκρατικού καθεστώτος- δεν αποδίδει το ιστορικό βάθος της κρίσης στην Τουρκία. Δεν είναι σωστή, και ας φαίνεται τέτοια, η άποψη ότι το πολιτικό ισλάμ αποτελεί το φορέα και την έκφραση του εκδημοκρατισμού στην Τουρκία. Το Ισλάμ, γράφει «ως διάυλος πολιτικής έκφρασης δεν αποτέλεσε ιστορικά το μέσον εκδημοκρατισμού στην Τουρκία». Από την άλλη μεριά, στο κεμαλικό μέτωπο συσπειρώνονται αυτή τη στιγμή εθνικιστικά στοιχεία. Ίσως.

Γεγονός είναι βέβαια ότι το πολιτικό Ισλάμ εξελίσσεται και τουλάχιστον τμήματά του αναζητούν όχι τη ρήξη με την επικρατούσα κεμαλική ιδεολογία, αλλά ένα είδος ισλαμικής ερμηνείας του κεμαλισμού, πράγμα το οποίο εξηγεί τα προοδευτικά βήματα που έγιναν από την κυβέρνηση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ)⁴. Ακόμη και ο τίτλος του κόμματος έχει ενδιαφέρον γιατί εν μέρει παραπέμπει σε ανάλογες εναγώνιες αναζητήσεις αλλού- πως δηλαδή θα συμβιβασθεί η ανάπτυξη (με μοντέρνους

οικονομικούς θεσμούς αγοράς) με τη δικαιοσύνη (ή κοινωνικό κράτος). Εν τούτοις θεωρώ ότι, μακροχρόνια, η επιβίωση της κοσμικότητας αποτελεί μαζί με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου προϋπόθεση του εκδημοκρατισμού. Κατά τη γνώμη μου, επίσης, οι ανησυχίες και πρωτοφανείς συγκεντρώσεις κατά της απόπειρας ανατροπής της θεσμικής ισορροπίας δείχνουν κάτι περισσότερο από το ότι οι «εντός» απλά υπερασπίζονται κεκτημένα!

Υπάρχει, όμως, και μια εναλλακτική υπόθεση για την εξήγηση της κρίσης πέρα από θρησκευτικές καταβολές και ιδεολογήματα: Η κρίση είναι απλά «πολιτική», δηλαδή έκφραση του πολιτικού ανταγωνισμού ανάμεσα στις «παλαιές» ελίτ του κεμαλισμού και στις «νέες» που εκφράστηκαν και ανήλθαν μέσω του ΑΚΡ. Όπως συμβαίνει σε τέτοιες περιπτώσεις, ο αυτονομημένος από τις ευρύτερες κοινωνικές εξελίξεις αγώνας για την εξουσία πήρε υπέρμετρα ιδεολογικές διαστάσεις. Κάποιοι έχουν να χάσουν και κάποιοι να κερδίσουν από την έκβασή του. Για να το διατυπώσω κάπως αιχμηρά, είναι μια κρίση εκσυγχρονισμού. Πολλά θα κριθούν από την ικανότητα του συστήματος να «ενσωματώσει» μεγάλα τμήματα της ισλαμογενούς αστικής τάξης. Αν η υπόθεση αυτή είναι έγκυρη, τότε η διένεξη δεν πρέπει να μας ανησυχεί: Μπορεί μεταβατικά οι κραδασμοί στην πολιτική σκηνή να αποδειχθούν πολύ ισχυροί, αλλά η μακροχρόνια ρότα της σύγχρονης Τουρκίας πιθανόν δεν θα αλλάξει. Ας μη ξεχνάμε το δικό μας προηγούμενο!

* Ο Πάνος Καζάκος είναι καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και διευθυντής του Εργαστηρίου Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής

¹ Εφημερίδα *η Αυγή*, 20.5.2007.

² Δες Kazakos, P. «Der Türkei-Diskurs in Griechenland», *Die Türkei-Debatte in Europa*. Ein Vergleich, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2005.

³ Δες εφημερίδα *η Αυγή*, 20.5.2007.

⁴ Δες συνέντευξη με τον καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Μπιλγκί της Κωνσταντινούπολης Χ. Τζήμητρας στην εφημερίδα *η Καθημερινή*, 26.5.2007.

5. Political and Economic Situation in Turkey

by

Asst. Prof. Dr. Işık Gürleyen and Ahmet Toprak (MSc)
Izmir University of Economics
Department of International Relations and EU

In the last decade Turkey has been experiencing a hasty transformation in social, economic and political realms. Most of this transformation has been realized under the last government since November 2002. Despite the extensive transformation that the country has been experiencing, Turkish politics suffers from the same major maladies, namely Secular/ Islamist cleavage and separatist Kurdish terrorism. Political parties' campaigns for the general election scheduled for July 22 2007 provide an excellent opportunity to observe these major political cleavages in Turkey.

The opposition parties, the CHP (Republican People's party), the DP (Democratic Party) and the MHP (Nationalist Action Party) build their criticism of government on the maintenance of Turkey's secular political system and finding viable solutions for mounting terrorism, while their arguments about the economic situation of the country are rather weak. In contrast the outgoing government of AKP (Justice and Development Party) dwells on economic success of the last four and a half years and on controversial presidential election in spring 2007.

The government of socially conservative AKP, which has emerged from political Islam movement, has been successful in a number of areas: First and foremost AKP managed the overall economy quite well in the sense that after so many year the country has seen single digit inflation rate. This was accompanied with macroeconomic stability. AKP also triggered the growth of Turkish economy together with the increased

volume of foreign direct investment by passing the necessary structural reforms and strictly implementing the inherited IMF programmes. Second grand success of AKP has been in the foreign policy realm that is starting of accession negotiations with the EU in 2005, which was preceded by sweeping reforms to eliminate obstacles of a fully functioning liberal democracy. Opinion polls suggest that AKP's strongholds, which are mainly socially conservative but economically rising cities of Central Anatolia, backs AKP in its economically liberal and socially conservative line.

Despite its successful economic record and its reformist credentials the AKP has not been successful in finding enduring solutions for main maladies of Turkish politics. Although many people are satisfied with the AKP's economic management, many regard it as a threat to the secular republic. Main opposition party CHP, sometimes joined by Turkish Armed Forces (TAF), is severely critical of AKP with respect to its political vision, including relations with EU, USA and Iraq. With the crisis over presidential election, secular/Islamist cleavage reached its peak and with TAF's intervention it worsened the civil-military relations. Other main issue of tension with TAF is about military intervention in Northern Iraq. TAF supports launching a major strike at PKK guerilla enclaves, which are blamed for amplified cross-border raids claiming lives of dozens in the last months. AKP has been reluctant in opting for cross-border operation, fearing of its international and domestic political costs. Yet, increasing pressures from TAF and opposition parties led the AKP to declare military operation as an option. TAF's stance resonates well with most of Turks who are annoyed by USA's behavior in Iraq and by the EU's ambivalence over Turkish membership.

The new government has to deal with major problems: First of all the new parliament has to elect new president, which was the cause of early elections. This is significant in terms of civil-military relations and also regarding the Secular/Islamist cleavage. Secondly, there is the pressing issue of military operation in Iraq. This decision will have strong implications for relations with USA and EU, not mentioning with Iraq. Thirdly, the new government has to sort out the worsening relations with the EU, which seems quite difficult because of inconsistent messages coming from the EU.

6. Οι οικονομικές επιπτώσεις των τουρκικών εκλογών: *One way or another?*

του
Χρήστου Τριαντόπουλου*

Από τη μεγάλη κρίση του 2001 στην ανάκαμψη

Μετά τη μεγάλη χρηματοοικονομική κρίση του 2001 η Τουρκία έχει διανύσει μία περίοδο έντονης οικονομικής ανάπτυξης και μακροοικονομικής σταθερότητας, καθιστώντας την μία από πιο ελπιδοφόρες και κερδοφόρες αναδυόμενες αγορές. Η αναπτυξιακή πορεία της τουρκικής οικονομίας, ωστόσο, διακυβεύεται, καθώς τους τελευταίους μήνες η γειτονική χώρα βρίσκεται αντιμέτωπη με μία (προς το παρόν μικρή) πολιτική κρίση, απόρροια της «σύγκρουσης» μεταξύ της ισλαμικής κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης – η οποία μαζί με τον Τουρκικό Στρατό αυτοπροσδιορίζονται ως εκφραστές της κεμαλικής παράδοσης του κοσμικού κράτους. Το κεμαλικό κατεστημένο της τουρκικής κοινωνίας επικαλούμενο την «ισλαμική» απειλή ως προς την κοσμικότητα του κράτους θεωρεί καταστροφική την αύξηση της πολιτικής δύναμης του ισλαμικού κόμματος του κ. Ερντογάν με την ανάδειξη ισλαμιστή Προέδρου, παρ' όλο που η κυβέρνηση Ερντογάν διαθέτει την απαραίτητη πλειοψηφία. Η πολιτική αβεβαιότητα των τελευταίων μηνών θα επηρεάσει σημαντικά την οικονομική σταθερότητα και την αναπτυξιακή διαδικασία της Τουρκίας, καθώς οι επιπτώσεις στην οικονομία, αφενός από την έντονη και ασταθή προεκλογική περίοδο αφετέρου από την έκβαση της εκλογικής αναμέτρησης του Ιουλίου, θα είναι άμεσες και ενδεχομένως επάδυνες.

Η χρηματοοικονομική κρίση του 2001 βύθισε την τουρκική οικονομία στη μεγαλύτερη ύφεση από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, συρρικνώνοντας την παραγωγή κατά 7,9%, αυξάνοντας το ποσοστό ανεργίας και εκτοξεύοντας το δημόσιο χρέος στα ύψη, με τις δαπάνες για αποπληρωμή χρέους να είναι υψηλότερες από τα τακτικά έσοδα της κυβέρνησης. Η κυβέρνηση του Κόμματος της Δικαιοσύνης και της Ανάπτυξης (AKP), με τη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και της Παγκόσμιας Τράπεζας, ανέλαβε το 2002 τον απεγκλωβισμό της τουρκικής οικονομίας από την ύφεση. Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση Ερντογάν επιδίωξε τη δημοσιονομική πειθαρχία, προχωρώντας σε άμεση αύξηση της φορολογίας και ταυτόχρονη συρρίκνωση των κρατικών δαπανών, προώθησε

σημαντικές διαθρωτικές μεταρρυθμίσεις και ιδιωτικοποιήσεις και στήριξε τη σφιχτή νομισματική της ανεξάρτητης (πλέον) Κεντρικής Τράπεζας. Επιπρόσθετα, επιχείρησε το «άνοιγμα» της τουρκικής οικονομίας προς τη διεθνή αγορά, συνάπτοντας περιφερειακές συνεργασίες και βελτιώνοντας την ελκυστικότητα της τουρκικής αγοράς για τους ξένους επενδυτές (νομοθετικές ρυθμίσεις, διευκολύνσεις, συνεχή προβολή κ.α.). Η μεγαλύτερη επιτυχία της κυβέρνησης Ερντογάν ήταν η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ, εγκαινιάζοντας, ουσιαστικά, μία περίοδο «γενναίων» μεταρρυθμίσεων και σταθερότητας.

Τα αναπτυξιακά χρόνια της κυβέρνησης AKP

Μετά από 4,5 χρόνια διακυβέρνησης τα αποτελέσματα δικαιώνουν τις πολιτικές του Ερντογάν και η τουρκική οικονομία είναι πλέον μία από τις δυναμικότερες αναδυόμενες οικονομίες. Ο ρυθμός μεγέθυνσης κάθε έτους κατά μέσο όρο αγγίζει το 7% και βασίζεται, κυρίως, στο βιομηχανικό κλάδο και στον κατασκευαστικό κλάδο, οι οποίοι, ενδεικτικά, το 2006 σημειώνουν άνοδο 7,4% και 19,4% αντίστοιχα. Ανοδική πορεία καταγράφουν οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ), φτάνοντας το 2006 τα 20 δις δολάρια, που οφείλεται στο άνευ προηγουμένου κύμα ιδιωτικοποιήσεων, το οποίο έχει ανεβάσει τη χώρα στη δεύτερη θέση της λίστας των χωρών με τον υψηλότερο βαθμό ιδιωτικοποίησης της Παγκόσμιας Τράπεζας. Τα τελευταία τρία χρόνια ο όγκος των ιδιωτικοποιήσεων ανήλθε στα 19 δις δολάρια, ενώ, την προηγούμενη εικοσαετία είχα φτάσει μόλις τα 8 δις δολάρια. Τα προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων συνοδεύονται, συχνά, από σημαντικές διαθρωτικές μεταρρυθμίσεις που επιχειρεί η τουρκική κυβέρνηση, υπό την καθοδήγηση του ΔΝΤ και της ΕΕ, με στόχο την απελευθέρωση της τουρκικής αγοράς, την σταθερότητα της οικονομίας και την ελκυστικότητα του επενδυτικού περιβάλλοντος. Επιτυχημένη κρίνεται και η νομισματική πολιτική της Κεντρικής Τράπεζας, η οποία κατάφερε να περιορίσει τον πληθωρισμό από 53,9% το 2001 στο 9,6% το 2006, ενώ, σημαντική ήταν και η δημοσιονομική πειθαρχία της κυβέρνησης, επιτυγχάνοντας τη συρρίκνωση του δημοσιονομικού ελλείμματος, το οποίο ενδεικτικά, το 2006 μειώθηκε κατά 0,7% του ΑΕΠ, φτάνοντας τα 3,9 δις τουρκικές λίρες.

Ωστόσο, δεν είναι αντιστοίχως θετικές οι επιδόσεις όσον αφορά στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και την ανεργία. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διατηρεί τα τελευταία χρόνια μία ανοδική πορεία λόγω του υψηλού εμπορικού ελλείμματος, η οποία αυξάνει το βαθμό ευαισθησίας σε διαταραχές στις διεθνείς χρηματαγορές (όπως την περίοδο Μαΐου-Ιουνίου 2006), καθώς το έλλειμμα χρηματοδοτείται από μεγάλο όγκο βραχυχρόνιων επενδύσεων χαρτοφυλακίου λόγω των υψηλών επιτοκίων (ιδιαίτερα επικίνδυνο είναι το carry trade). Παρ' όλα αυτά το πρώτο τετράμηνο του 2007, η μεγάλη αύξηση των τουρκικών εξαγωγών σε συνδυασμό με τη παράλληλη μείωση των εισαγωγών, λόγω της συρρίκνωσης της εσωτερικής ζήτησης, οδήγησαν στη μείωση του εμπορικού ελλείμματος κατά 0,4%. Παρά την αύξηση της παραγωγής της τουρκικής οικονομίας το ποσοστό ανεργίας έχει μειωθεί ελάχιστα, από 10,5% το 2003 σε 9,9% το 2006, ενώ αρκετοί αναλυτές επισημαίνουν ότι το πραγματικό ποσοστό ανέρχεται στο 16%. Αυτές οι αρνητικές επιδόσεις, ουσιαστικά τονίζουν την ανάγκη για περαιτέρω προώθηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων της τουρκικής οικονομίας και κοινωνίας, εξέλιξη η οποία «παγώνει» προς το παρόν λόγω της προεκλογικής περιόδου και η συνέχιση της θα καθοριστεί από την έκβαση της εκλογικής αναμέτρησης.

Η χρονιά-τεστ για την τουρκική οικονομία

Η ανησυχία για την πολιτική αβεβαιότητα της προεκλογικής περιόδου στην Τουρκία ήταν διάχυτη ήδη από το 2006 και εκφράστηκε από τους Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς, την ΕΕ, ξένους στρατηγικούς επενδυτές, αλλά και από εγχώριους επενδυτές και την Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας, εστιάζοντας τους φόβους, κυρίως, στη διατήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας κατά τη διάρκεια της εκλογικής περιόδου και στη συνέχιση των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων (π.χ. ιδιωτικοποιήσεις), τα οποία είναι απαραίτητα για τη διατήρηση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Παρά τις αρχικές διαβεβαιώσεις της κυβέρνησης Ερντογάν πως δεν θα προχωρήσει σε προεκλογικές δαπάνες διατηρώντας τη δημοσιονομική πειθαρχία, το πρώτο τετράμηνο του 2007 το δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε κατά 21% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο τον προηγούμενο χρόνο, φτάνοντας σχεδόν τα 5,4 δις τουρκικών λιρών. Παράλληλα, προχώρησε σε μείωση των φορολογικών συντελεστών στις τουριστικές υπηρεσίες και στον τομέα των ειδών διατροφής, ενώ, σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργού Οικονομικών, μετά τις εκλογές η «νέα» κυβέρνηση Ερντογάν θα προχωρήσει σε μείωση των φορολογικών συντελεστών για την απασχόληση. Επιπρόσθετα, η κυβέρνηση προχώρησε σε οικονομική διευκόλυνση και βοήθεια προς των αγρότες περίπου 40 τουρκικών πόλεων, όπου βρίσκεται μεγάλο μέρος του εκλογικού σώματος του AKP, μεταθέτοντας για ένα χρόνο τις δόσεις των αγροτικών δανείων, ενώ, «πάγωσε» ή ανέστειλε για μετά τις εκλογές τις ιδιωτικοποιήσεις της καπνοβιομηχανίας Tekel, της κρατικής τράπεζας Halkbank και της εταιρίας ηλεκτρικής ενέργειας TEDAS, που είχαν προγραμματιστεί για το 2007.

Η αύξηση των δημοσίων δαπανών ενισχύουν τους φόβους της Κεντρικής Τράπεζας για διατήρηση των πληθωριστικών πιέσεων και μεγάλη απόκλιση από τους στόχους που έχει θέσει για το 2007, διακυβέυοντας την αξιοπιστία της, όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο Διοικητής Durmuş Yılmaz. Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκονται και οι «παρατηρήσεις» του ΔΝΤ προς την τουρκική κυβέρνηση για τη δημοσιονομική επέκταση (χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Ταμείου), επιδρώντας αρνητικά στις προσπάθειες διατήρησης της μακροοικονομικής σταθερότητας. Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση, λόγω των εκλογών, ανέβαλε μία σειρά από σημαντικές μεταρρυθμίσεις σχετικά με τον εμπορικό νόμο

και τις ζώνες ελευθέρων συναλλαγών, το νόμο για τη δημιουργία πυρηνικού σταθμού, την κοινωνική ασφάλιση, το φόρο εισοδήματος, το νομοσχέδιο για την έρευνα και την ανάπτυξη και το πακέτο μέτρων για την απασχόληση. Αξίζει να σημειώσουμε πως σε αρκετές περιπτώσεις (κοινωνική ασφάλιση, πυρηνικός σταθμός κ.α.), οι μεταρρυθμίσεις «κόλλησαν» στην αρνητική απόφαση του Προέδρου της Τουρκικής Δημοκρατίας Σεξέρ – πολιτικού αντιπάλου του Πρωθυπουργού Ερντογάν.

Η στάση αναμονής των αγορών πριν την 22^η Ιουλίου

Η πολιτική κρίση που προέκυψε από την υποψηφιότητα για την Προεδρία του Γκιούλ επηρέασε αρνητικά το επενδυτικό περιβάλλον. Η προειδοποιητική παρέμβαση του τουρκικού στρατού και η αλλαγή της σειράς διεξαγωγής των εκλογών ενίσχυσαν τις ανησυχίες στους επενδυτικούς κύκλους, οι οποίες μεταφράστηκαν σε υποχώρηση της τουρκικής λίρας έναντι του ευρώ και του δολαρίου την τελευταία εβδομάδα του Απριλίου. Το ομολογιακό επιτόκιο σημείωσε σημαντική άνοδο, καθώς από 18,5% την 27^η Απριλίου ανέβηκε στο 19,3% την 1^η Μαΐου. Αξίζει να επισημανθεί πως η αγορά αντέδρασα άμεσα μετά την παρέμβαση των στρατιωτικών, καθώς, τις προηγούμενες ημέρες κατά τις οποίες ανακοινώθηκε η υποψηφιότητα Γκιούλ για το προεδρικό αξίωμα το ομολογιακό επιτόκιο διατήρησε την καθοδική του πορεία, φτάνοντας στις 27 Απριλίου το κατώτερο σημείο μετά την mini κρίση Μαΐου – Ιουνίου. Αποτέλεσμα της πολιτικής αστάθειας σε συνδυασμό με τα δείγματα δημοσιονομικής «απειθαρχίας» και απόκλισης από τις υποδείξεις του ΔΝΤ και της ΕΕ ήταν η αύξηση του πολιτικού κινδύνου στην τουρκική οικονομία, όπως αυτή αποτυπώθηκε από τον υποβιβασμό της χώρας σε κατώτερη κατηγορία αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας σχετικών οίκων (Fitch, Standard and Poor) και τη μείωση του Δείκτη Παγκόσμιου Πολιτικού Κινδύνου (Eurasia Group) για τον Ιούνιο από 74 στο 67 – δυσχεραίνοντας σημαντικά το επενδυτικό περιβάλλον.

Σε αντίθεση, ωστόσο, με προηγούμενες εμπειρίες της τουρκικής οικονομίας η πολιτική κρίση δεν επηρέασε τις αγορές κεφαλαίου και χρήματος, καθώς μετά την απόσυρση Γκιούλ και του ορισμού πρόωρων βουλευτικών εκλογών η τουρκική λίρα ανέκαμψε και συνέχισε την ανοδική της πορεία (κυρίως ως προς το δολάριο) και το ομολογιακό επιτόκιο μειώθηκε στο 18,1%. Εκτός από την άμεση προσπάθεια ομαλοποίησης της πολιτικής κατάστασης από την κυβέρνηση ΑΚΡ, ο περιορισμός των αρνητικών επιπτώσεων της πολιτικής αστάθειας οφείλεται, ουσιαστικά, στην υψηλή ρευστότητα των αγορών και στην ασφάλεια που παρέχει η ΕΕ. Η έντονη προσδοκία για μείωση των επιτοκίων της FED το Μάιο ενδυνάμωσε τη ρευστότητα στις διεθνείς αγορές και πυροδότησε εισροές κεφαλαίων προς τις αναδυόμενες αγορές, αφού οι υψηλές αποδόσεις ήταν αρκετά ελκυστικές για τους επενδυτές σε σχέση με τις αντίστοιχες των ανεπτυγμένων οικονομιών. Το κίνητρο για υψηλή κερδοφορία ήταν ιδιαίτερα ισχυρό το Μάιο, καθώς οι επενδυτές σε ορισμένες περιπτώσεις αγνόησαν άλλες εξελίξεις όσον αφορά στην εσωτερική πολιτική κατάσταση και τη διεθνή οικονομία. Στην περίπτωση της Τουρκίας ο πολιτικός κίνδυνος που προέκυψε τους τελευταίους μήνες μετριάστηκε από την ενταξιακή προοπτική της χώρας στην ΕΕ που αποτελεί σημαντικό σταθεροποιητικό παράγοντα για τους ξένους επενδυτές. Σύμφωνα με αναλυτές (Eurasia Group, Yarı Kredi) αυτή τη περίοδο η τουρκική οικονομία καρπώνεται τη σταθερότητα που παρέχει η ενταξιακή πορεία προς την ΕΕ, παρ' όλα τα εμπόδια που αυτή αντιμετωπίζει, καθώς για τη διεθνή αγορά η τουρκική οικονομία βρίσκεται σε μία διαδικασία συνεχούς προσέγγισης στην ευρωπαϊκή οικονομία. Οι ξένοι επενδυτές, ευνοημένοι από τη ρευστότητα των διεθνών αγορών, τηρούν μία στάση αναμονής (wait and see policy) ως την έκβαση της εκλογικής αναμέτρησης της 22ας Ιουλίου. Το αποτέλεσμα των εκλογών και το χρονικό διάστημα ως την αποκατάσταση της πολιτικής σταθερότητας, ουσιαστικά, θα καθορίσουν το μέγεθος των οικονομικών επιπτώσεων των εκλογών του 2007.

Οι θέσεις-υποσχέσεις των μεγάλων κομμάτων για την οικονομία

Εξετάζοντας την επόμενη μέρα των εκλογών της 22ας Ιουλίου εντοπίζουμε δύο πιθανές εκδοχές, υποθέτοντας πως όλα θα κυλήσουν ομαλά και σε δημοκρατικό πλαίσιο, την εκδοχή να δημιουργηθεί κυβέρνηση ενός κόμματος και την εκδοχή να δημιουργηθεί κυβέρνηση συνεργασίας. Αναλύοντας, λοιπόν, τις προγραμματικές δηλώσεις των κομμάτων για την οικονομία της χώρας διαπιστώνουμε πως υπάρχουν δύο βασικές τάσεις. Η μία είναι του κυβερνώντος ισλαμικού κόμματος ΑΚΡ, το οποίο παρουσιάζεται ως μεταρρυθμιστικό και φιλοευρωπαϊκό και διακηρύσσει τη συνέχιση του πετυχημένου αναπτυξιακού προγράμματος για την τουρκική οικονομία. Η δεύτερη τάση εκφράζεται από τα κόμματα της αντιπολίτευσης και κυρίως από το κεμαλικό CHP και το εθνικιστικό MHP, τα οποία καθ' όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησης Ερντογάν διατηρούν μία έντονα κριτική και συχνά αντίθετη στάση προς την ενταξιακή πορεία προς την ΕΕ και τη καθοδήγηση από το ΔΝΤ και κατηγορούν τις μεταρρυθμίσεις που προωθεί κυβέρνηση ως ξεπούλημα του εθνικού πλούτου της χώρας, χαρακτηρίζοντας συχνά τον κυβερνητικό σχηματισμό ως υποχείριο του «διεθνούς κεφαλαίου».

Το CHP προεκλογικά έχει αλλάξει την επιχειρηματολογία του σχετικά με την εξωστρέφεια της τουρκικής οικονομίας και υποστηρίζει την ανάγκη συνέχισης της ενοποίησης της εγχώριας με την παγκόσμια οικονομία και την ΕΕ, διατηρώντας, ωστόσο, έντονο σκεπτικισμό όσον αφορά την ενταξιακή πορεία, ενώ, δεν κάνει λόγο για προγράμματα μεταρρυθμίσεων και ιδιωτικοποιήσεων. Οι βασικές προγραμματικές δηλώσεις σχετικά με την οικονομία, υπερτονίζοντας το πρόβλημα της ανεργίας, υπόσχονται παροχή κρατικών πόρων σε πρωτοβουλίες για ενίσχυση της

βιομηχανίας ύψους 15 δις για κάθε χρόνο διακυβέρνησης του CHP και διπλασιασμό των επιδομάτων προς τους αγρότες (ο αγροτικός πληθυσμός αποτελεί το μικρότερο μερίδιο του εκλογικού σώματος του CHP). Το MHP, το οποίο είναι ο βασικός αντίπαλος του AKP στις αγροτικές περιοχές, δεν υποστηρίζει το άνοιγμα της τουρκικής οικονομίας και υπόσχεται μείωση των φορολογικών συντελεστών σε καύσιμα και σπόρους για τους αγρότες, αύξηση των συντάξεων για τους απόστρατους αστυνομικούς και αύξηση των παροχών για τους ανέργους.

Τα πιθανά αποτελέσματα και οι επιπτώσεις στην οικονομία

Αναλύοντας τις δύο πιθανές εκδοχές της εκλογικής αναμέτρησης της 22ας Ιουλίου, διαπιστώνουμε πως στην (πολύ δύσκολη) περίπτωση που ένα εκ των δύο κομμάτων της αντιπολίτευσης κερδίσει τις εκλογές η κατάσταση στην τουρκική οικονομία θα μεταβληθεί – παρά τις όποιες προεκλογικές διαβεβαιώσεις – , καθώς αμφότερα τα κόμματα διατυμπανίζουν τις προθέσεις τους για «γενναία» δημοσιονομική επέκταση προς τους «χαμένους»-ψηφοφόρους τους των μεταρρυθμίσεων των τελευταίων ετών. Παράλληλα, θα συρρικνωθούν σημαντικά οι μεταρρυθμίσεις και οι ιδιωτικοποιήσεις, υλοποιώντας τις εξαγγελίες τους για διάσωση του «εθνικού» πλούτου της χώρας και θα αυξηθεί σημαντικά ο σκεπτικισμός και η αρνητικότητα όσον αφορά στη συνεργασία με διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς και την ενταξιακή πορεία της χώρας προς την ΕΕ. Στην περίπτωση που το κόμμα του κ. Ερντογάν κερδίσει την εκλογική αναμέτρηση η αναπτυξιακή διαδικασία που πραγματοποιείται τα τελευταία χρόνια στη γείτονα θα συνεχιστεί – με βάση τουλάχιστον τις προγραμματικές δηλώσεις του AKP. Το σενάριο της δημοσιονομικής «απειθαρχίας» με ταυτόχρονη αύξηση των πληθωριστικών πιέσεων (μακροοικονομική αστάθεια), του «παγώματος» των μεταρρυθμίσεων και της ελλιπούς συνεργασίας με τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς θα αποβεί καταστροφικό για την τουρκική οικονομία και το επενδυτικό περιβάλλον αυτής, καθώς, θα διαταραχθεί η σταθερότητα και η αξιοπιστία της οικονομίας, θα συρρικνωθεί (ή θα σταματήσει) η υποστήριξη των διεθνών οργανισμών (το αρχικό πρόγραμμα του ΔΝΤ ολοκληρώνεται το 2008, αλλά υπάρχει έντονη η σκέψη συνέχισής του) και θα χαθεί η ασφαλιστική δικλείδα για τη σταθερότητα της οικονομίας προς τους ξένους επενδυτές που παρέχουν η ΕΕ και το ΔΝΤ (ως σταθεροποιητικοί παράγοντες).

Παρόμοια με την εκδοχή κυβέρνησης ενός εκ των κομμάτων της αντιπολίτευσης θα είναι και τα αποτελέσματα στην περίπτωση που η κάλλη αναδείξει μία κυβέρνηση συνεργασίας των κομμάτων της αντιπολίτευσης (εξαιρετικά δύσκολο σενάριο). Στην περίπτωση που δημιουργηθεί μία κυβέρνηση συνεργασίας μεταξύ του AKP και ενός κόμματος της αντιπολίτευσης (πιθανότατα του MHP) ενδέχεται να προκύψουν προβλήματα που θα επηρεάσουν αρνητικά το επενδυτικό και οικονομικό περιβάλλον της Τουρκίας σε σύγκριση μία ισχυρή κυβέρνηση του AKP. Μία κυβέρνηση συνεργασίας ενδέχεται να είναι αναποτελεσματική, καθώς είναι πολύ πιθανό να αντιμετωπίσει έντονα προβλήματα πρόωξης διαρθρωτικών μεταρρυθμιστικών και προγραμμάτων ιδιωτικοποιήσεων, λόγω απόκλισης των θέσεων για τις μεταρρυθμίσεις του AKP και των άλλων κομμάτων. Παράλληλα, όπως συχνά παρατηρείται σε κυβερνήσεις συνεργασίας, ο κυβερνητικός σχηματισμός δεν θα είναι σε θέση συγκρατήσει τις δημόσιες δαπάνες (σε σύγκριση με κυβέρνηση ενός κόμματος), αποτυγχάνοντας να επιτύχει τους δημοσιονομικούς στόχους που τίθενται από το ΔΝΤ και την ανάγκη μακροοικονομικής σταθερότητας της τουρκικής οικονομίας. Η ανάδειξη μίας κυβέρνησης συνεργασίας μετά την 22^η Ιουλίου θα προκαλέσει αρνητικές επιπτώσεις στην τουρκική οικονομία, ανακόπτοντας την αναπτυξιακή πορεία των τελευταίων χρόνων και επιδεινώνοντας το επενδυτικό περιβάλλον, καθώς θα προκύψουν προβλήματα συνεργασίας με το ΔΝΤ και την ΕΕ (δημοσιονομική «απειθαρχία», επιβράδυνση των μεταρρυθμίσεων και των ιδιωτικοποιήσεων) και θα παραμένει η πολιτική αβεβαιότητα – διατηρώντας και ενισχύοντας τον πολιτικό κίνδυνο της οικονομίας.

One way or another?

Ο μόνος δρόμος (one way) για τη συνέχιση της αναπτυξιακής διαδικασίας της τουρκικής οικονομίας και τη διατήρηση του θετικού επενδυτικού περιβάλλοντος φαίνεται να είναι η επανεκλογή και η δημιουργία αυτοδύναμου κυβερνητικού σχηματισμού του ισλαμικού κόμματος AKP, συνεχίζοντας το πρόγραμμα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησε το 2002 και την ενταξιακή πορεία της χώρας προς την ΕΕ. Η στάση αναμονής της αγοράς και των ξένων επενδυτών, ουσιαστικά, αποτελεί στάση αναμονής για την επανεκλογή του κ. Ερντογάν, καθώς σε περίπτωση διαφορετικού αποτελέσματος θεωρείται δεδομένη η έντονη αρνητική αντίδραση της διεθνούς αγοράς και η ύφεση της τουρκικής οικονομίας. Η αύξηση του πολιτικού κινδύνου, όπως αυτή απεικονίζεται στην κατάταξη της χώρας στις λίστες οίκων αξιολόγησης και στις προβλέψεις επενδυτικών ομίλων (Fitch, Eurasia Group, Standard and Poor, Yarı Kredi κ.α.), προκύπτει από το ενδεχόμενο αλλαγής του υπάρχοντος πολιτικού σκηνικού και των αρνητικών επιπτώσεων της αλλαγής αυτής στην οικονομία. Χαρακτηριστική, αναφορικά με την αντιμετώπιση των τουρκικών εκλογών από τη διεθνή αγορά, είναι η επισήμανση του Dr. Cevdet Akçay (Yarı Kredi's Chief Economist) πως *μόλις οι ξένοι (επενδυτές) διαπιστώσουν ότι η Τουρκία δεν είναι ικανή να απαλλαγεί από τις παλιές της συνήθειες (πολιτική και οικονομική αστάθεια) και να συνεχίσει την ενταξιακή της πορεία προς την ΕΕ, οι εισροές ξένων κεφαλαίων προς την τουρκική οικονομία θα είναι ελάχιστες.*

Ωστόσο, όπως εύστοχα τονίζει ο αναλυτής του Eurasia Group Wolfgang Piccoli, η αγορά επιθυμεί μία ισχυρή κυβέρνηση Ερντογάν, αλλά όχι μία πολύ ισχυρή κυβέρνηση, καθώς ο Δείκτης Διεθνούς Πολιτικού Κινδύνου για την Τουρκία είναι υψηλότερος για μία κυβέρνηση 370 βουλευτών από ότι μία κυβέρνηση 340 – 350, υποδηλώνοντας, ουσιαστικά, την «επικινδυνότητα» που υποκρύπτει η μεγάλη ενίσχυση των ισλαμιστών στο πολιτικό στερέωμα. Η καχυποψία της διεθνούς αγοράς για τη μεγάλη ενίσχυση του ισλαμικού ΑΚΡ εκπορεύεται, αφενός από τους φόβους για τις αντιδράσεις του κεμαλικού και στρατιωτικού κατεστημένου (ενδεχομένως πραξικόπημα) και αφετέρου από την υπόθεση της «κρυφής ατζέντας» των ισλαμιστών. Η επανεκλεγμένη κυβέρνηση των ισλαμιστών σε ένα νέο θεσμικό τοπίο και με έναν ισλαμιστή Πρόεδρο της Δημοκρατίας επιτρέπει στον Ερντογάν να ανοίξει την ατζέντα, η οποία για πολλούς κρύβει την «ιρανοποίηση» της Τουρκίας. Αμφότερες οι εξελίξεις (πραξικόπημα, ιρανοποίηση) θα αποβούν καταστροφικές για την τουρκική οικονομία, η οποία θα κυλήσει σε περίοδο μεγάλης ύφεσης και οπισθοδρόμησης. Οι κίνδυνοι που κρύβει μία ισχυρή ισλαμική κυβέρνηση και οι καταστροφικές επιπτώσεις αυτών στην οικονομία υποδεικνύουν, ενδεχομένως, έναν άλλο δρόμο (another?) προς τη διατήρηση της αναπτυξιακής πορείας της χώρας, αυτόν του πολιτικού συμβιβασμού. Ένας πολιτικός συμβιβασμός (π.χ. ισλαμιστής Πρωθυπουργός και μη-ισλαμιστής Πρόεδρος Δημοκρατίας) μπορεί να λειτουργήσει επιβραδυντικά για την αναπτυξιακή διαδικασία των τελευταίων χρόνων, ωστόσο είναι λιγότερο «επικίνδυνος» από μία μεγάλη νίκη των ισλαμιστών. Στόχος και επιθυμία της διεθνούς αγοράς και των οικονομικών δρώντων της Τουρκίας είναι η συνέχιση της αναπτυξιακής πορείας της οικονομίας, έστω με χαμηλότερους ρυθμούς, μειώνοντας τους πολιτικούς κινδύνους που την χαρακτηρίζουν διαχρονικά και αποφεύγοντας ακραίες καταστάσεις που έχουν επιφέρει καταστροφικά αποτελέσματα κατά το παρελθόν. Σε σύγκριση με το μονόδρομο (one way) που παρουσιάζουν οι επιδόσεις των τελευταίων χρόνων και οι προγραμματικές δηλώσεις για μεταρρυθμίσεις, ο δρόμος του πολιτικού συμβιβασμού (another) στη συγκεκριμένη περίπτωση της Τουρκίας είναι πιο ασφαλής και, μακροχρόνια, περισσότερο αποτελεσματικός.

*Ο Χρήστος Τριαντόπουλος είναι οικονομολόγος και επιστημονικός συνεργάτης του Εργαστηρίου Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής.

7. Why nationalism works — and how capitalism might help

by

Mustafa Akyol*

I was taking a nap on Cem Uzan's "election bus" last Wednesday when the shiny vehicle was about to reach Trabzon, a city that has been on the news lately for its rampant nationalism. The loud music and chanting coming from the party convoy woke me up, and the first thing I noticed was a pickup truck which had several youngsters hanging out from its windows. While the boys were cheering for Mr. Uzan's "Genç Parti" (Young Party), I noticed something more interesting on the back of their van. "I would rather have an enemy like a lion," a rusty plate read, "instead of a friend like a jackal."

That maxim told me a lot of things. Here was a mindset which perceives the world divided between friends and foes, and thinks that the most honorable thing to do is to act like a lion — brave, strong and fierce. It summarized to me much of the machismo that many commentators agree to be widespread in the Black Sea region of Turkey. "Here men have an erotic relationship with their guns," a local journalist explained. "High school kids feel great when they carry them; it is like having a girlfriend."

That well-established affinity to arms and bravado might be one element that can help us understand why the ultra-nationalist zeal haunts Trabzon and its surroundings. But it can't be all about that. Gun-o-philia doesn't necessarily lead to crime. And, moreover, there is a difference between mundane crimes and ideological ones. So what is it exactly that cooks up a dangerous militancy in the northern coast of Turkey?

More than just gun-o-philia:

It is not too hard to see that one answer might come from the lack of economic opportunity in this area. Unlike the south and west coasts, which border the Mediterranean and thus continuously receive a flow of worldly tourists, rich entrepreneurs and trade benefits, the Black Sea region can only open itself to the ex-communist world, which simply cannot offer the same vitality. Moreover, unlike the central Anatolian cities such as Kayseri or Konya which have created success stories of capitalist production, the Black Sea region still relies on traditional modes of agriculture and fishery — sectors which are becoming less and less profitable in the globalizing world.

In other words, there are parts of Turkey which have started to integrate into, and benefit from, the global

economy, but the Black Sea region is not one of them. Nor is the South East, the predominantly Kurdish part of Turkey. And while the lack of economic opportunity in the South East fuels Kurdish nationalism (and its violent form, PKK terrorism), the same problem fuels Turkish nationalism in Black Sea.

Yet poverty doesn't simply create radicalism. You would also need an ideological catalyst to turn economic destitution into militant action. In the Kurdish areas, this is provided by the PKK and other Kurdish nationalists, which explain the hardships of the region by referring to an imagined Turkish conspiracy. "The reason why our cities are poor," the Kurds argue, "is that the Turkish state has been deliberately keeping us backward." The only way for salvation, according to this argument, is to break the chains of the "Turkish yoke" and create a brand new state, i.e., a "Kurdistan."

In regions such as that of the Black Sea, there is again a belief in a conspiracy, but this time the plotter is not the Turkish state. It is rather foreign powers such as "global finance," the IMF, the EU, and the US. This is a line of reasoning continuously propagated by two centers:

- 1) Nationalist politicians who hope to gain votes by attacking the AKP government, whose Thatcherite policies transform the economy for the better but also create dissatisfaction among groups who used to live on state subsidies.
- 2) Kemalist bureaucrats who hope to gain not votes but political leverage by, again, attacking the AKP government, which they despise not only for being Thatcherite but also Islamite.

Preventing economic progress:

The result of this systematic nationalist propaganda is the hindrance of the very things Turkey's destitute areas desperately need: Working hard, inventing better ways of production, and building strategies to attract investment. Of course people will consider these options only when they realize that they control their future and that they can make a difference by taking initiatives. But if you tell them that they are the victims of conspiracies and that they only need an almighty state to save them, then you will get economic stagnation and political radicalization - the latter including a deep hatred against all the "internal and external enemies."

This is a very brief summary of the political-economy of Turkist and Kurdist radicalisms in Turkey. It is no accident that the proponents and followers of these ideologies are at best indifferent to and most likely antagonistic towards free markets. On the other hand, those who engage in free markets - such as the "Islamic capitalists" of Central Anatolia - don't buy into such xenophobic ideologies. They seem to have grasped the fundamental truth of economics: States do not create wealth, and the best thing they can do is to allow individuals and companies to create it safely and freely.

The more we Turks - and Kurds - get that, the more we will be saved from xenophobia and isolationism. Only then the nationalist youngsters of Trabzon might stop looking out for friends and foes - and start searching for partners and customers.

* Mustafa Akyol is writer and columnist in Turkey. His book in Turkish titled *Rethinking The Kurdish Question: What Went Wrong? What Next?* (Doğan Publishing, 2006). The article is originally published in Turkish Daily News (25/6/2007)

8. Το στρατιωτικό κατεστημένο ως οικονομική υπερδύναμη στην Τουρκία

του
Αθανάσιου Κοτσιαρού*

Ο ισχυρός ρόλος των ένοπλων δυνάμεων στην Τουρκική πολιτική ζωή αποτελεί βασική διάσταση της «κληρονομιάς» του Κεμάλ Ατατούρκ, αλλά και αφορμή για την ισχυρή κριτική που ασκείται συχνά σχετικά με την λειτουργία της δημοκρατίας στην Τουρκία.

Ωστόσο, εστιάζοντας στον ισχυρό πολιτικό ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων στην Τουρκία, υποτιμά κανείς μία άλλη σημαντική πτυχή της δράσης του στρατεύματος: την εμπλοκή του στην οικονομική ζωή. Ο στρατός αποτελεί οικονομική υπερδύναμη, με δυναμική παρουσία στους σημαντικότερους τομείς της οικονομίας. Οι Ένοπλες Δυνάμεις ασκούν —τόσο επίσημα όσο και ανεπίσημα— τεράστια επιρροή στην Τουρκική οικονομία, ενώ αρκετοί αξιωματικοί κατέχουν εξέχουσες θέσεις στην οικονομία της χώρας.

Το Ταμείο Αλληλοβοήθειας του Στρατού (OYAK)

Ο στρατός συμμετέχει στην Τουρκική οικονομία μέσω του Ταμείου Αλληλοβοήθειας Στρατού ("Ordu Yardımlaşma Kurumu", OYAK), που θεωρείται ο οικονομικός βραχίονας των Ενόπλων Δυνάμεων.

Ο OYAK ιδρύθηκε το 1961, αμέσως μετά το πραξικόπημα του 1960. Το Ταμείο, σύμφωνα με τα στοιχεία που

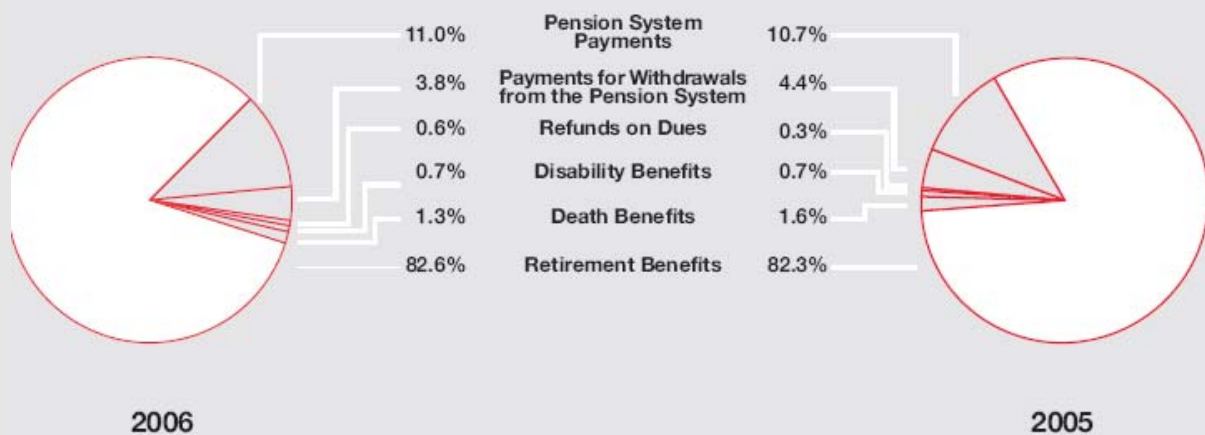
παρέχει το ίδιο, έχει συσταθεί ως οικονομικά και διοικητικά αυτόνομο νομικό πρόσωπο, το οποίο διέπεται από τις διατάξεις του αστικού και εμπορικού κώδικα της Τουρκίας, όπως όλα τα παρόμοια ιδρύματα.¹ Βασικός του σκοπός είναι η παροχή οφελών-προνομίων στα μέλη του πέραν και επιπροσθέτως των παρεχομένων από το ταμείο ασφαλείας των δημοσίων υπαλλήλων, όπως για παράδειγμα σύνταξη, φθηνή στέγη και καταναλωτικά αγαθά.²

Κάθε μέλος των Ενόπλων Δυνάμεων καθίσταται αυτομάτως μέλος του ΟΥΑΚ. Οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί συνεισφέρουν στον ΟΥΑΚ ένα 10% των αποδοχών τους, που κρατείται αυτομάτως ως υποχρεωτική εισφορά. Κατά τον τρόπο αυτό, το ταμείο διατηρεί μια σταθερή ροή κεφαλαίου.

Στις αρχές του 2006, ο ΟΥΑΚ αριθμούσε συνολικά 227.296 μέλη, 196.583 εκ των οποίων ήταν ενεργά και 30.713 στο συνταξιοδοτικό σύστημα. Μάλιστα, οι καταθέσεις των μελών έφταναν τα 3.549 εκατομμύρια δολάρια για το ίδιο έτος. Τα μέλη απολαύουν μια σειρά παροχών, οι οποίες διαχωρίζεται σε παροχές και διάφορες υπηρεσίες. Στους παρακάτω δύο πίνακες παρουσιάζεται ο καταμερισμός των παροχών και των υπηρεσιών³ αναλυτικά για τα έτη 2005 και 2006:

Πίνακας 1: Καταμερισμός των παροχών του ΟΥΑΚ

Breakdown of Compulsory Benefits Paid

Πίνακας 2: Καταμερισμός των επιδομάτων του ΟΥΑΚ

Breakdown of Non-Compulsory Services

Η οικονομική δραστηριότητα του Ομίλου ΟΥΑΚ

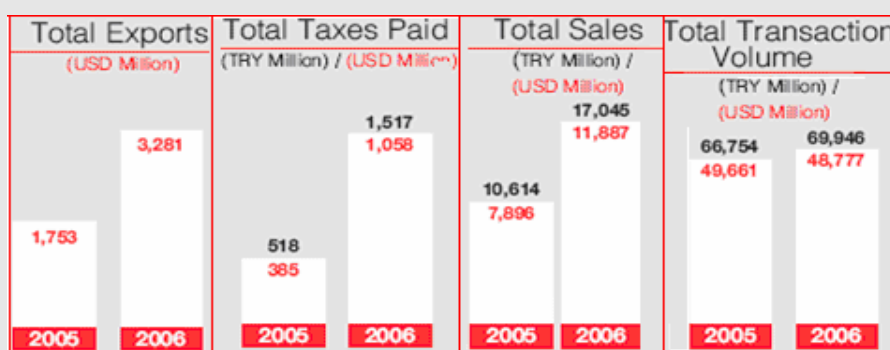
Ο ΟΥΑΚ αποτελεί ξεκάθαρα έναν από τους δυναμικότερους επενδυτές της Τουρκίας, με επιθετική πολιτική εξαγορών και έντονη συμμετοχή στις ιδιωτικοποιήσεις και τους κρατικούς διαγωνισμούς.

Η απασχόληση, οι συνολικές πωλήσεις, οι εξαγωγές, οι φορολογικές εισφορές και η παραγωγή του Ομίλου καθιστούν το στρατιωτικό κατεστημένο σε ισχυρότατο παίκτη στην Τουρκική οικονομία. Γενικότερα, το οικονομικό μέγεθος του Ομίλου επιχειρήσεων του ΟΥΑΚ επηρεάζει σημαντικά τις εξελίξεις στην Τουρκική οικονομία.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι τα συνολικά κέρδη του Ομίλου για το οικονομικό έτος 2006 ήταν περίπου 6,7 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ οι επιχειρήσεις του ομίλου ΟΥΑΚ παρείχαν απασχόληση σε περισσότερους από 34 χιλιάδες ανθρώπους.

Παρακάτω παρουσιάζονται τα βασικά οικονομικά στοιχεία του Ομίλου⁵:

	2006 (TRY Million)	2005 (TRY Million)	2006 (USD Million)	2005 (USD Million)
(ACTUARIAL) NET PROFIT	965.2	829.2	673.1	616.9
ANNUAL RATE OF RETURN TO MEMBERS (%)	25.1	26.8	25.1	26.8
CPI (COSUMER PRICE INDEX) (%)	9.7	7.7	9.7	7.7
ANNUAL RATE OF RETURN TO MEMBERS/CPI (%)	258.8	348.1	258.8	348.1
EQUITY (TOTAL MEMBERS' RESERVES)	5,089.8	4,121.1	3,549.4	3,065.8
TOTAL FUNDS UNDER MANAGEMENT	2,835.0	3,097.3	1,977.0	2,304.2

Οι τομείς δραστηριότητας του ομίλου

Τον όμιλο του ΟΥΑΚ, ο οποίος και αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους ομίλους εταιριών στην Τουρκία, απαρτίζουν περίπου εξήντα επιχειρήσεις. Το Ταμείο Αλληλοβοήθειας Στρατού δραστηριοποιείται στους τομείς των τραπεζών, των ασφαλειών, της αυτοκινητοβιομηχανίας, της χαλυβουργίας, των τσιμέντων, των τροφίμων, της ενέργειας και της τεχνολογίας, μεταξύ πολλών άλλων.

Στον τραπεζικό τομέα, ο ΟΥΑΚ δραστηριοποιούνταν μέχρι προσφάτως μέσω της ΟΥΑΚΒΑΝΚ, τράπεζα μεσαίου μεγέθους. Στα τέλη Ιουνίου, η τράπεζα αγοράστηκε από την ολλανδική ING έναντι τιμήματος δύο δισεκατομμυρίων ευρώ, ποσό που προκάλεσε αίσθηση διεθνώς.⁶ Επίσης, ο ΟΥΑΚ έχει ιδιαίτερα δυναμική παρουσία και στον τομέα των ασφαλειών, όπου δραστηριοποιείται μέσω της Αxa-ΟΥΑΚ Sigorta, κοινοπραξίας με τη Γαλλική Αxa. Η Αxa-ΟΥΑΚ αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη εταιρεία ασφαλειών που δραστηριοποιείται στην τουρκική αγορά, της οποίας ελέγχει το 12% περίπου.⁷ Παρακάτω, παρουσιάζονται οι εταιρίες του Ομίλου ΟΥΑΚ στους διάφορους τομείς δραστηριότητας:

Α. Χρηματοοικονομικός τομέας:

- ΟΥΑΚ ΒΑΝΚ
  - ΟΥΑΚ PORTFÖY YÖNETİMİ
  - ΟΥΑΚ EUROPEAN FINANCE (Ιρλανδία)
- ΟΥΑΚ ΑΝΚΕΡ ΒΑΝΚ
- ΑΧΑ-ΟΥΑΚ ΧΟΛΔΙΝΓ
  - ΑΧΑ ΟΥΑΚ ΣΙΓΟΡΤΑ
  - ΑΧΑ ΟΥΑΚ ΧΑΪΑΤ ΣΙΓΟΡΤΑ
- ΟΥΑΚ ΥΑΤΙΡΙΜ ΜΕΝΚΟΥΛ ΔΕĞΕΡΛΕΡ
- ΟΥΑΚ ΕΜΕΚΛΙΛΙΚ
- ΗΑΛΚ ΦΙΝΑΣΑΛ ΚΙΡΑΛΑΜΑ

Β. Τομέας των υπηρεσιών:

- ΜΑΙΣ
- ΟΜΣΑΝ

Γ. Βιομηχανικός τομέας:

- ΑΤΑΕΡ ΧΟΛΔΙΝΓ
  - ΕΡΔΕΜΙΡ-ΕΡΕĞΛΙ ΔΕΜΙΡ ÇELİK⁸
- ΑΔΑΝΑ ÇİMENTO
  - ΑΔΑΝΑ ÇİMENTO SAN. VE TIC. LTD
  - ΑΔΑΝΑ ÇİMENTO FREE PORT LTD
  - ΟΥΣΕΜ
  - ÇİMSA
- ΒΟΛΟΥ ÇİMENTO
- ÜNYE ÇİMENTO
- ΜΑΡΔΙΝ ÇİMENTO
- ΕΛΑΖΙĞ-ΑΛΤΙΝΟΒΑ ÇİMENTO
- ΒΙΡÇİM ÇİMENTO VE MADENCİLİK
- ΟΥΣΑ ÇİMENTO
- ΟΥΚΑ ΚΑĞΙΤ ΑΜΒΑΛΑΪ
- ΟΥΑΚ ΒΕΤΟΝ

<ul style="list-style-type: none"> ○ OMSAN BV, Ολλανδία ○ OMSAN Logistique SARL, Γαλλία ○ OTTI, Γαλλία ○ OMSAN Lojistik EOOD, Βουλγαρία ○ OMSAN Lojistik OOO, Ρωσία ○ OMSAN Lojistika SRL, Ρουμανία ○ OMSAN Lojistik MMC, Αζερμπαϊτζάν • OYTAŞ ○ Innovation Resources B.V., Ολλανδία • OYAK SAVUNMA VE GÜVENLİK SİSTEMLERİ • OYAK TEKNOLOJİ • OYAK İNŞAAT • OYAK KONUT • OYAK PAZARLAMA HİZMET VE TURİZM ○ OYAK TELEKOMÜNİKASYON HİZMETLERİ • ETİ PAZARLAMA 	<ul style="list-style-type: none"> • OYAK RENAULT • İSKEN • OYAK ENERJİ • HEKTAŞ • TUKAŞ • TAM GIDA
---	---

Εκτός από τις εταιρείες του ομίλου OYAK, σημαντική από οικονομικής απόψεως θεωρείται η δραστηριότητα του στρατεύματος στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας. Το Ίδρυμα Ενδυνάμωσης των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων ελέγχει τις εταιρείες Aselsan, TAI, Havelsan και Roketsan, οι οποίες πρόσφατα περιεβλήθησαν στον τύπο της εταιρείας συμμετοχών (holding). Οι εν λόγω εταιρείες δραστηριοποιούνται στον τομέα της ηλεκτρονικής τεχνολογίας, αεροβιομηχανίας, σχεδιασμού και παρασκευής βλημάτων αντίστοιχα.

Κρατικός προστατευτισμός και η στρέβλωση των κανόνων της αγοράς

Ο OYAK δεν γιγαντώθηκε χάρη στο επιχειρηματικό δαιμόνιο των στρατηγών. Ο οργανισμός λειτουργεί υπό το καθεστώς ειδικού νόμου και απολαύει, από ιδρύσεως, θεαματικών φορολογικών και άλλων προνομίων. Παρά την επιθετική επιχειρηματική του δράση, εξαιρείται του εταιρικού φόρου, που ανέρχεται αυτή τη στιγμή στο 30%, και άλλων φόρων και τελών.

Επίσης, πέραν των φορολογικών διευκολύνσεων που του παρέχει η Τουρκική νομοθεσία, ο OYAK επωφελήθηκε και από τον προστατευτισμό που χαρακτήριζε την Τουρκική οικονομία μέχρι τα ανοίγματα της περιόδου της πρωθυπουργίας Τουργκούτ Οζάλ, στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Η ταχύτερη ανάπτυξη του ταμείου πραγματοποιήθηκε τις δεκαετίες του '60 και του '70, όταν η οικονομία ελεγχόταν ακόμη αυστηρά από το κράτος, σύμφωνα την αρχή του «κρατισμού» που αποτελεί ένα από τα έξι θεμέλια του Κεμαλικού ιδεολογικού οικοδομήματος.⁹ Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του ρόλου που ο κρατικός προστατευτισμός του παρελθόντος διαδραμάτισε στη γιγάντωση του OYAK, οι Τούρκοι αναλυτές αναφέρουν την περίπτωση της OYAK-Renault. Η κοινοπραξία με τη Γαλλική Renault ήταν η πρώτη μεγάλη διεθνής συνεργασία που θεμελίωσε ο OYAK, το 1968. Μόλις η εταιρεία ξεκίνησε την παραγωγή αυτοκινήτων, η εισαγωγή τους από το εξωτερικό απαγορεύθηκε. Σήμερα, η OYAK-Renault, αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες και πλέον κερδοφόρες επιχειρήσεις της χώρας, ενώ κατέχει την πρώτη θέση στην εγχώρια αγορά επιβατηγών αυτοκινήτων. Το 2006, η OYAK-Renault ήλεγχε το 16% της εν λόγω αγοράς, ενώ σημείωσε τζίρο 2,9 δισεκατομμυρίων ευρώ.¹⁰ Τα τελευταία δέκα χρόνια, σύμφωνα με την εφημερίδα *Huigiyet*, η κοινοπραξία σημείωσε εξαγωγές επιβατηγών αυτοκινήτων της τάξης των 6,7 δισεκατομμυρίων ευρώ.¹¹

Εκτός από τις κάθε είδους διευκολύνσεις, δεν έλειψαν και οι απευθείας κρατικές επιχορηγήσεις στον OYAK. Το τουρκικό κράτος θεώρησε σκόπιμο να βοηθήσει το στράτευμα, ώστε να λάβει ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη εγχώριας βιομηχανίας. Κρατικές επιχορηγήσεις επέτρεψαν στον OYAK να ιδρύσει τις τσιμεντοβιομηχανίες που τώρα συναπαρτίζουν το δεύτερο μεγαλύτερο όμιλο της αγοράς, της οποίας ελέγχουν γύρω στο 15%, με ετήσια παραγωγή που ξεπερνά τα έξι εκατομμύρια τόνους και τζίρο εκατοντάδων εκατομμυρίων δολαρίων.¹²

Το γεγονός ότι όλοι οι στρατιωτικοί έχουν αυτόματα δικαίωμα ανοίγματος λογαριασμού στην OYAKBANK, από την οποία λαμβάνουν τους μισθούς και τις συντάξεις τους, εξασφαλίζει στην τράπεζα σταθερή πελατεία και θεωρείται προσβολή των κανόνων της ελεύθερης αγοράς.

Η συμμετοχή στρατηγών ταυτόχρονα στο Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, το οποίο γνωμοδοτεί επί των σημαντικότερων θεμάτων εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, και στο διοικητικό συμβούλιο ενός εμπορικού οργανισμού (OYAK) αποτελεί σύγκρουση συμφερόντων. Συχνά, ο όμιλος έχει κατηγορηθεί για εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά και ότι διαθέτει εσωτερική πληροφόρηση για τις οικονομικές εξελίξεις.¹³

Ο OYAK αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους Τούρκους επενδυτές, με μεγάλη συμμετοχή στις πρόσφατες

ιδιωτικοποιήσεις και τους κρατικούς διαγωνισμούς. Ωστόσο, αρκετοί επιχειρηματίες διαμαρτύρονται ότι η εξακολούθηση του προνομιακού καθεστώτος δεν συνάδει με την ελεύθερη συμμετοχή του στην οικονομία της αγοράς, αλλά συνιστά αθέμιτο ανταγωνισμό έναντι των λοιπών επενδυτών. Τονίζουν ότι απ' όλες τις χώρες του κόσμου, αντίστοιχο με τον ΟΥΑΚ μόρφωμα μόνο στη Γουατεμάλα απαντάται.

* Ο Αθανάσιος Κοτσιαρός είναι Υποψήφιος Διδάκτωρ του Παν/μιου Αθηνών και επιστημονικός συνεργάτης του Εργαστηρίου Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής. Το παρόν κείμενο αποτελεί μέρος ευρύτερης ερευνητικής εργασίας σχετικά με το ρόλο του στρατού στην Τουρκική οικονομία.

¹ <http://www.oyak.com.tr>

² Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα "Οι σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας ενόψει του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δεκεμβρίου του 2004", Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 302 της 07/12/2004 σ. 0080 – 0085.

³ Βλ. ΟΥΑΚ, Annual Reports, 2005 και 2006 (<http://www.oyak.com.tr/oyak-faaliyet.html>)

⁴ Βλ. ΟΥΑΚ, Annual Reports, 2005 και 2006 (<http://www.oyak.com.tr/oyak-faaliyet.html>)

⁵ Βλ. "ING Group, Oyak Bank'ı 2.7 Milyar Dolara Satın Alıyor", 19/06/2007, www.dunyagazetesi.com

⁶ Βλ. <http://www.axaoyak.com.tr/>

⁷ Στην ERDEMİR-EREĞLİ DEMİR ÇELİK ανήκουν και οι παρακάτω εταιρίες: ISDEMİR, ERDEMİR MADEN, ERENCO, ÇELBOR, ERDEMİR ÇELİK SERVİS MERKEZİ, ERDEMİR ROMANYA, ERDEMİR LOJİSTİK, ERDEMİR GAZ, ARCELOR AMBALAJ, BORÇELİK

⁸ www.oyak.com.tr/oyak-tarihce-61-70.html

⁹ Βλ. "Renault 2006'da 2,9 milyar Euro kar elde etti", *Hurriyet*, 08.02.2007

¹⁰ Σύμφωνα με ανακοίνωση της Renault Turkey στις 11 Ιανουαρίου 2007 (Βλέπε: "Binek Otomobil Üretim, İhracat ve Satışlarında Lider Olan Renault, İddiasını Yeni Yatırımlarla Sürdürüyor", *Haberler*, www.renault.com.tr)

¹¹ www.oyakcimento.com

¹² Χαρακτηριστικά αναφέρεται η κατά 50% αύξηση των κερδών του ΟΥΑΚ κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης του 2001, όταν πολλές επιχειρήσεις κατέρρευσαν. Χαρακτηριστικά, ο γενικός διευθυντής του ταμείου Τζοσκούν Ουλούσοϊ είχε δηλώσει: «Όπου υπάρχει κρίση, υπάρχουν και ευκαιρίες!» Πολλοί οικονομικοί αναλυτές μιλούν για σκάνδαλο και ισχυρίζονται ότι το στράτευμα διέθετε εσωτερική πληροφόρηση για την επερχόμενη κρίση, πληροφόρηση που το ώθησε να αγοράσει συνάλλαγμα πριν από την κατάρρευση της τουρκικής λίρας, αυξάνοντας σημαντικά τα κεφάλαια του ΟΥΑΚ. (Βλ. Μασσαβέτας Αλ., «Οικονομική υπερδύναμη ο στρατός», *Εφημερίδα Καθημερινή*, 13/05/2007)

9. Sex and Power in Turkey

Feminism, Islam and the Maturing of the Turkish Democracy

by

European Stability Initiative (ESI)*

In the history of the Turkish Republic, there have been two periods when major improvements were made to the status of women. One was the 1920s, the early years of the Republic, when Mustafa Kemal Atatürk outlawed polygamy and abolished Islamic courts in favour of secular institutions. This first period of reforms is well known and celebrated in Turkey.

The second major reform era has been the period since 2001. Reforms to the Turkish Civil Code have granted women and men equal rights in marriage, divorce and property ownership. A new Penal Code treats female sexuality for the first time as a matter of individual rights, rather than family honour. Amendments to the Turkish Constitution oblige the Turkish state to take all necessary measures to promote gender equality. Family courts have been established, employment laws amended and there are new programmes to tackle domestic violence and improve access to education for girls. These are the most radical changes to the legal status of Turkish women in 80 years. As a result, for the first time in its history, Turkey has the legal framework of a post-patriarchal society.

The reforms of the 1920s were carried out by an authoritarian one-party regime. Women were given the right to vote at a time when there were no free elections. Generations of Turkish women were taught to be grateful for Atatürk's gift of freedom and equality. However, legal inequality of men and women remained in place in Turkey throughout the 20th century, long after it was abolished in the rest of Europe.

The reforms of the last few years have come about in a very different way from those of the 1920s. They were the result of a very effective campaign by a broad-based women's movement, triggering a wide-ranging national debate. The current AKP government proved willing to work constructively with civil society and the main opposition party CHP. This open and participatory process produced the most liberal Penal Code in Turkish history. It represents a

significant maturing in Turkish democracy.

There are some who fear that Turkey may be turning its back on its secular traditions. Some of the loudest voices come from Kemalist women, who insist that the rise of ‘political Islam’ represents an acute threat to the rights and freedoms of Turkish women. There have even been calls for restrictions to Turkish democracy, to protect women’s rights. Yet such an ‘authoritarian feminism’ is out of touch with the reality of contemporary

Turkey and the achievements of recent years. Turkey has a long road ahead of it in narrowing its gender gap. In a recent international study, Turkey ranked an embarrassing 105th of 115 countries – far behind the worst-ranking EU member. Improving gender equality will involve tackling a series of deeply entrenched problems, from improving access to education in rural regions to removing the institutional and social barriers to women’s participation in the workforce. Elections in July this year will test the commitment of Turkey’s political parties to increasing the number of women in parliament. It is these issues which deserve to be at the centre of the current political debate in Turkey. And it is only the maturing and further development of Turkish democracy that holds out the promise of a genuine liberation of Turkish women.

*ESI is a non-profit research and policy institute, created in recognition of the need for independent, in-depth analysis of issues involved in promoting stability and prosperity in Europe. Download full ESI report:
http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=156&document_ID=90

10. Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών

Στο πλαίσιο της συνεχούς ενημέρωσης για όλα τα θέματα που άπτονται της πορείας της τουρκικής οικονομίας, η ερευνητική μονάδα του Εργαστηρίου, συγκεντρώνει και αξιολογεί τις πλέον πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών, που αφορούν στις εξελίξεις της τουρκικής οικονομίας. Στη συνέχεια παρατίθενται συνοπτικές περιλήψεις των εκθέσεων και οι ηλεκτρονικές σελίδες στις οποίες βρίσκονται ολοκληρωμένες.

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ)

Statement by the IMF Staff Mission to Turkey (12.04.2007)

Η αποστολή του ΔΝΤ στην Τουρκία εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία γνωστοποιεί την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για την έκτη αναθεώρηση της Συμφωνίας Αναμονής με την Τουρκία. Οι Συμφωνίες Αναμονής αποτελούν το προσφιλέστερο μέσο χρηματοδότησης του ΔΝΤ και τα κονδύλια που χορηγούνται στις χώρες μέσω αυτών των Συμφωνιών προορίζονται για την κάλυψη βραχυπρόθεσμων προβλημάτων στο ισοζύγιο πληρωμών.

Πηγή: <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2007/pr0767.htm>

Transcript of a Press Conference (12.04.2007)

Κατά τη διάρκεια συνέντευξης τύπου, ο υποδιευθυντής του ΔΝΤ John Lipsky, απαντώντας σχετική ερώτηση δημοσιογράφου δήλωσε πως είναι αισιόδοξος για τη συνέχιση των οικονομικών μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία παρά το γεγονός ότι η χώρα έχει εισέλθει σε προεκλογική περίοδο.

Πηγή: <http://www.imf.org/external/np/tr/2007/tr070412.htm>

IMF Executive Board Completes Sixth Review under the Stand-By Arrangement for Turkey and Approves US\$1.1 Billion Disbursement (18.05.2007)

Έχοντας ολοκληρώσει την έκτη αναθεώρηση της Συμφωνίας Αναμονής, η Τουρκία πρόκειται να λάβει 1,1 δισεκατομμύριο δολάρια υπό τη μορφή δανείου. Το Εκτελεστικό Συμβούλιο του ΔΝΤ παροτρύνει τη χώρα να συνεχίσει τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις.

Πηγή: <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2007/pr07103.htm>

Press Briefing by Masood Ahmed (24.05.2007)

Στο πλαίσιο συνέντευξης τύπου, ο Masood Ahmed, Διευθυντής του Τμήματος Εξωτερικών Σχέσεων του ΔΝΤ, δήλωσε ότι οι τουρκικές αρχές αξίζουν συγχαρητήρια για την υιοθέτηση ενός συνεκτικού πακέτου μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα αναγνώρισε τις εντυπωσιακές οικονομικές επιδόσεις της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια και προσέθεσε ότι χρειάζεται περαιτέρω δημοσιονομική και νομισματική πειθαρχία, καθώς και επέκταση και εμβάθυνση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Πηγή: <http://www.imf.org/external/np/tr/2007/tr070524.htm>

IMF Executive Board Concludes 2007 Article IV Consultation with Turkey (12.06.2007)

Στις 18 Μαΐου το Εκτελεστικό Συμβούλιο του ΔΝΤ ολοκλήρωσε τις διαβουλεύσεις που προβλέπονται από το άρθρο IV με την Τουρκία. Στο σχετικό έγγραφο που συνοψίζονται τα συμπεράσματα, αναγνωρίζονται οι θετικότερες οικονομικές επιδόσεις της Τουρκίας μετά την τελευταία κρίση του 2001. Παρ' όλα αυτά, το Συμβούλιο επισημαίνει ότι η χώρα πρέπει να αντιμετωπίσει με προσοχή ορισμένα αδύνατα σημεία της οικονομίας της και να προβεί σε νέες διαρθρωτικές αλλαγές που θα της εξασφαλίσουν την αύξηση του δυναμικού οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και την ικανότητα αντίστασης σε ενδεχόμενα σοκ. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται η διατήρηση της δημοσιονομικής και νομισματικής πειθαρχίας, η ενίσχυση της δημοσιονομικής διαφάνειας, η μεταρρύθμιση του συστήματος φορολογίας προσωπικού εισοδήματος, η ενίσχυση των προσπαθειών για την καταπολέμηση του πληθωρισμού και η απομάκρυνση των εμποδίων που δυσχεραίνουν τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Για την επίσημη δήλωση της αντιπροσωπείας του ΔΝΤ στην Τουρκία, βλ. "Turkey—2007 Article IV Consultation, Concluding Statement of the IMF Mission" στην ιστοσελίδα <http://www.imf.org/external/np/ms/2007/030907.htm>.

Πηγή: <http://www.imf.org/external/np/sec/pn/2007/pn0766.htm>

Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD)

OECD Economic Outlook No. 81 - Turkey (24.05.2007)

Ο ΟΟΣΑ εξέδωσε την εξαμηνιαία επισκόπησή του για την οικονομική κατάσταση των κρατών-μελών. Όσον αφορά την Τουρκία, ο ΟΟΣΑ επιβεβαιώνει τη δυναμική που έχει αναπτύξει η οικονομία της, η οποία ωστόσο δεν έχει ακόμη αναπτύξει ισχυρές αντιστάσεις σε ενδεχόμενες εξωτερικές αλλά και εσωτερικές αναταράξεις. Η διαδικασία αποπληθωρισμού εκτιμάται πως θα συνεχιστεί, αν και με βραδύτερους ρυθμούς απ' ό,τι προβλέπει η τουρκική πλευρά.

Πηγή: <http://www.oecd.org/dataoecd/5/51/20213268.pdf>

Παγκόσμια Τράπεζα (WB)

Turkey - Competitiveness and Employment Development Policy Loan (01.06.2007)

Η Παγκόσμια Τράπεζα ενέκρινε τη χορήγηση δανείου ύψους 367,3 εκατομμυρίων ευρώ στην Τουρκία το οποίο προορίζεται για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας, καθώς και για την ανάληψη πολιτικών προώθησης της απασχόλησης.

Πηγή: <http://www.worldbank.org.tr/external/projects/main?pagePK=64283627&piPK=73230&theSitePK=361712&menuPK=361747&Projectid=P074181>

Turkey - Istanbul Municipal Infrastructure Project (07.06.2007)

Η Παγκόσμια Τράπεζα ενέκρινε το Πρόγραμμα για την Υποδομή του Μητροπολιτικού Δήμου Κωνσταντινούπολης. Στόχος του προγράμματος είναι η υποστήριξη του δήμου πρώτον στη βελτίωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης και δεύτερον στην ενίσχυση της ετοιμότητας έναντι ενδεχόμενων φυσικών καταστροφών. Για το σκοπό αυτό αποφασίστηκε η χορήγηση δανείου ύψους 336,3 εκατομμυρίων δολαρίων.

Πηγή: <http://www.worldbank.org.tr/external/projects/main?pagePK=64283627&piPK=73230&theSitePK=361712&menuPK=361745&Projectid=P100383>

Access to Finance for SMEs (19.06.2007)

Η Παγκόσμια Τράπεζα ενέκρινε τη χορήγηση δανείου ύψους 66,7 εκατομμυρίων δολαρίων στην Τουρκία για τη διευκόλυνση της χρηματοδότησης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Πηγή: <http://www.worldbank.org.tr/external/projects/main?pagePK=64283627&piPK=73230&theSitePK=361712&menuPK=361745&Projectid=P107173>

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΕΝΟΠΙΩΣΗΣ και ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

INSTITUTE of EUROPEAN
INTEGRATION and POLICY

Διευθυντής: Καθηγητής Πάνος Καζάκος

Το Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής (ΕΕΕΠ) ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 2002, βάσει του Προεδρικού Διατάγματος 278/2002, στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης (ΠΕΔΔ) της Σχολής Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Διευθυντής του Εργαστηρίου είναι ο καθηγητής Πάνος Καζάκος. Πρόκειται για έναν ανεξάρτητο, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ερευνητικό και εκπαιδευτικό θεσμό που στοχεύει στην εξειδικευμένη μελέτη και διεπιστημονική προσέγγιση του φαινομένου της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης. Συνεργάζεται με άλλα ερευνητικά κέντρα και συνδέεται με το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Τμήματος ΠΕΔΔ.

Το Εργαστήριο, ειδικότερα, παρακολουθεί, αναλύει και αξιολογεί τις εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό χώρο. Συμμετέχει, επίσης, σε προγράμματα έρευνας και οργανώνει σεμινάρια, ημερίδες, συνέδρια και απλές διαλέξεις ενώ τέλος πραγματοποιεί δημοσιεύσεις και εκδόσεις.

Στο Εργαστήριο συνεργάζονται ακαδημαϊκοί του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης (ΠΕΔΔ), του Πανεπιστημίου Πειραιώς και άλλων ΑΕΙ, ερευνητές, υποψήφιοι διδάκτορες, μεταπτυχιακοί φοιτητές ως stagiaires . Στηρίζεται από ολιγομελές μόνιμο διοικητικό προσωπικό.

Διεύθυνση: Αιόλου 42-44 105 60 Αθήνα

Τηλ / Φαξ: 210 36 89 535/6, 210 32 40 521

Ιστοσελίδα: <http://eeep.pspa.uoa.gr>

E-mail: eeep@pspa.uoa.gr

Η Ερευνητική Μονάδα για την Τουρκία ("Research Unit for Turkey") δραστηριοποιείται στο πλαίσιο του ΕΕΕΠ από το Μάιο του 2006 και αποτελεί πηγή ενημέρωσης για τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στην Τουρκία. Συγκεκριμένα, οι βασικοί στόχοι της Ερευνητικής Μονάδας είναι οι εξής:

- α) Πραγματοποίηση έρευνας σε σχέση με τις εξελίξεις στην Τουρκία και διάχυση των αποτελεσμάτων της
- β) Παρουσίαση δημοσιεύσεων, άρθρων και κειμένων εργασίας.
- γ) Η παροχή πληροφόρησης για τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στο εσωτερικό της Τουρκικής Δημοκρατίας.
- δ) Συστηματική παρακολούθηση των προενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- ε) Παροχή συνδέσμων ενδιαφέροντος για την Τουρκία και δικτύωση διεθνών ερευνητικών φορέων.

Το Εργαστήριο εκδίδει το διμηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο για την τουρκική οικονομία. Περιλαμβάνει μια ουσιαστική αποτύπωση των οικονομικών μεγεθών και εξελίξεων στη γείτονα, εξετάζοντας ταυτόχρονα ζητήματα πολιτικής, μεταρρυθμίσεων και εξωτερικών σχέσεων, τα οποία επηρεάζουν σημαντικά την αναπτυξιακή διαδικασία της Τουρκίας.

Τηλ.: 210 36 89 535

E-mail: chtriant@pspa.uoa.gr